

ШЫҢ

1955
ФЕВРАЛЬ
15
ВТОРНИК
№ 34 (3228)
ӨРТӨӨ 20 КОП.

Совет Эвилелиниң Коммунистг партиясының
Тыва область болгаш Кызыл хоорай комитеттериниң,
ажалчы чоннар депутаттарының область Советиниң органы

Бистер тайбың кожа-хелбээ турарының ленинчи принциптери дээш туржуп турар бис, чүге дээрге социализмниң күштеринге бүзүрелди болгаш коммунизмче шын орукту шилип аланывыс-биле ол принциптер дээш туржуп турар бис.

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ИЙГИ СЕССИЯЗЫ!

БҮГҮ ДЕЛЕГЕЙ БАЙДАЛЫНЫҢ БОЛГАШ ССРЭ-НИҢ ЧАЗААНЫҢ ДАШТЫКЫ ПОЛИТИКАЗЫНЫҢ ДУГАЙЫНДА ССРЭ-НИҢ Министрлер Чөвүлелиниң, Даргазының, Бирги Оралакчызы болгаш Даштыкы Херектер Министри депутат В. М. МОЛОТОВТУҢ илеткели

I. Бүгү делегей байдалында өскерлишкенин

Эштер депутаттар!
Делегейниң ийги дайымын дооулган үезинден бээр он чыд өрткөн. Бир эвес дайын мурунда турган чүдүр-биле амгы байдалды денеп көөр болза, бүгү делегей байдалында болган өскерлишкенин ам казангандан-даа артык тодарай аларган.

Делегейниң ийги дайымын мурунда Совет Эвилели капиталистг хүрөөлөшкенин дээрбин шитнеге кара-чангыс социалистг күрүе турган. Чөрбө беш ажыг чыдарың дүргүндө байдал чогу-на шак мыдыг турган.

Дайын сөөлүдө байдал үндөшкөн-биле өскерлиг деп сөзгөл болур.

Ам ССРЭ-ниң болгаш капиталистг хүрөөлөшкенин дугайын дайын мурунда чугаалап турган ол утказы-биле чугаалап болбас. Иңчаар чугаалаар болза, делегейниң бүгү байдалында болган эң чугула өскерлишкенин өскерлиг азы, оода чазарда, чедир үндөшкөн ол болур ийги. Иңчаарга чүге ам талазы-биле эвес, харын баз, шынар талазы-биле өскерлишкенин болгулаан. Делегейниң бирги дайымын эң чугула түнелди болза, Россияны совет социалистг күрүе ыктыр револүстгг өзү-биле чазартып болур деп чүве билингир бол-гай. Делегейниң бирги болгаш ийги дайымын арасында үдө бистиг чүртүвүс бодунг социалистг өкөөмүздүн өстүрүшкө, социалистг культураны көгү-жүрүшкө ыктыр чыгып чедир чедир чедир алган. Дайын мурундагы үдө-ле социализм бистиг чүртүвүсү тилеги турган, иңчалза-даа улустар арасының аңгы-лаашкынында ССРЭ чүгө делегейниң ийги дайымын соода үгөн. Делегейниң ийги дайымын эң чугула түнелди болза, делегейниң капиталистг лагер-биле чөргөшкөн—ССРЭ-ге баштапкан, а шымын чугаалаарга, Совет Эвилелинде болгаш Бүгү Улус Республикага баш-таткан социализмниң болгаш демократияның делегей ла-гериниң тывылганы болган. (Диниттиг, үргүлчүлөдиг адыш часкаашыны).

Чаз лагеринг талып тургустуулары фашизмни чычы-шканын, капитализмниң делегейге туруштарының шожаанын болгаш демократияны шимчөөшкенин казан-даа көстүп көрбөн көдүрүшкүвүнүн түнелди болу-нар аргалыг аларган. Улустар арасында ол болушкун-нарыга шитпештир рольду бистиг чүртүвүсүн, совет улустуң болгаш оод маалыгы армиязының обшаны билингир болгай. (Адыш часкаашыны).

Бистиг үвөстө Совет Эвилели бүгү делегей байдалы-нда бодунг дайын мурунда, туруп турганымдан өскө байдалга турар. Ам ССРЭ делегейге карачангыс социалистг күрүе эвес аларган. ССРЭ-ни улустар арасында аңгы-лаары өрткөн үе болуп чоруй барган.

Капиталистг лагер-биле чөргөшкөн дараазында күрүелери: Совет Социалистг Республикаларың Эвилели, Бүгү Улус Республикасы, Польша Улус Респуб-ликасы, Чехословакия Республикасы, Герман Демократ-тыг Республикасы, Венгр Улус Республикасы, Румыя Улус Республикасы, Болгарияны Улус Республикасы, Албанияны Улус Республикасы, Корея Улус-Демократтыг Республикасы, Мона Арат Республикасы, Вьетнамны Демократтыг Республикасы калтырып турар соци-ализмниң болгаш демократияның лагер тургустунган.

Мөң аттарын санааным күрүелер боттарының көг-жүдөшкөн аңгы-лааш үе-чаздарында, боттарының социал-измге утказышында баштайт, иңчалза-даа көн-чүг чугула басынарны кылган улус демократтыг чурттар баз бар.

Иңчалза-даа демократтыг лагеринг бүгү чурттарына шитпештир чүдө болза, олар эрте-чагырга помещиктер-ниң болгаш капиталистерниң хоулунд турар империалист-тиг системдан шуут-ла адырылган чорутуу фактылы болур. Олар боттарына чаз орукту шилип алган болгаш тай-быны боза ол бүгү чаз, улуг тургустуушкунуң аймыл чок чорун хандырыныч чүтүвүсүндө, боттарының де-мократтыг болгаш социалистг ханы чартымышканынын чедикшиг боттарың эзеленер.

Ол чорук болза, мында ажычыннар болгаш тараачыннар бүгү-ле ажычын чоннар-биле болгаш демократтыг күштер-биле баш ачыкчы аңгы-лааш нийти удуругазының адаанг политикатг быжыг өвөлдө тургустуу алганын амында болунар аргалыг болган. Бүгү ажычын чон-нары калтыптар турар ажычыннары болгаш тара-ачыннарың чогу-на шак ол револүстгг өвөлдө помещик амыл-агынын уузкаарын база черин тара-ачыннарга шилчедир болунар аргалыг бол-дурган, а ол ишкеш чаз, мылтыг-ла демократтыг эрге-чагырганың хоулун фабрикаларын, заводтарын, дем-жоруктарын, банкыларын шилчедир хандырган.

Капитализмниң кичилери ам чыгыс черде эвес, а улуг фронтта үзгөн. 1917 жылда бодунг тилелелгит социалистг револүстгг өвөлдө бистиг чүртүвүсүн соода дыка хөй өскө чурттарга капитализм делегейниң ийги дайымын түнелди аштырышкыга тава-рышкан.

Капитализм дарлазындан хосталган улустарың күжө-янишкени-биле хандырылган чаз, улус демократтыг хандырын чурттарың чедикшигери фашистг агрес-сорларын ашкан Совет Армияны тилелелгитте-даа, ол чурттарың социализмге улаган политикатг, экономик-тиг болгаш соода чазартыларыга Совет Эвилелини көргүзүп турар өскерлиг чок деткамчезинге-даа дайын турар. Бодунг күчүвүн үндөшкөн болза, аар индустрия-ны беди денеди база өчкө-биле калы бүгү үлетпирин болгаш социалистг көзө амыл-агынын чыгылыш чок көдүрүшкүчү болуп турар ССРЭ-ниң бүгү улуг улуг дузаы болгаш оода роль турда, амы үдө социалистг лагеринг чурттары бот-боттарының деткамчезинге база-ла улам ууу-биле ханын турар. Делегей байдалында

болган өскерлишкенин-биле холбаштыр нийтигел систе-маларының арасында күштеринг деңгүзүрү мылтыгы сөөлүг он чымыл дүргүзүлгө социализмге ажыктыг кылдыр тодарай өскерлиг.

Амгы Европа дайын мурундагы Европага дөмейлекри-бе мычаш?

Делегейниң сөөлү дайымын түнелди аңаа болган кайгамчык улуг өскерлигери өскөрбөй эртип болур бе? Совет Эвилели-биле калы өскө-даа өлөң хөй күрүел-ер капиталистг оруткан социалистг көдүрүшкүвүн болгаш чагаайжыдыр төртүвүсүнүн орунче шитпештир өскөн кирген болгаш ол чурттарың чыгыш-даа капитализмге, аткаарлап дедир чорутуу күрөсөс дээрли чүвени ботту-биле көөр болгаш таза-дугай тыртпас кижилерге билингир эвес бе мычаш? А бир эвес тодарай саннарын мылтык көөр болза, Европаның бүгү-ле 600 миллион кире ыктылган човундан ол чонун бары-ла кезин, 300 миллион арай четпези социализмни болгаш демократияның лагеринче быжык-биле кирген болу-дур.

Иңчаарга ам бистиг мурунуста ыраты-ла дайын мурундагы Европа эвес ишкештир. Амгы чаз Европада социалистг лагеринг чурттары капиталистг лагеринг чурттарында бичелөөс күштүг тургустуулар өскөн турар. Он-даа чугула чүдө болза, бистиг социалистг лагеринг чурттары, бодунг тургустуушкунда биче эвес бергелери болгаш улуг четпестери чок эвес-даа болза, чаз, демократтыг тур-густуу чыгылыш чокка быжыгылган, боттарының улустарының культураны болгаш чагай байдалы улам-на беди чаз чагай көдүрүшкөн, бүзүрелди буртгар-лап чоруп турар.

Азияда база-ла чаз байдал тургустунган.

Азияның чову 1 миллиард 400 миллион кире кижиге чедип турар, ол дээрге бүгү чер бөмбүрөөн човунг чар-тымын хөй болур. Ам Азияда база-ла, чонун биче-ле эвөш кезин улус демократияны чурттарында чурттан турар, ол чурттар капитализмниң лагеринден үгөн болгаш социализмни тургустуу боттарының соругазы кылдыр салганнар.

Чоктагы чаз үдө чедир-ле империалистг күрүелерден аар бергези-биле тамаарылап болгаш бодунг күрүе девискээриң чыгыс өвөн хандылар арга чок болуп, чар-тык колония чурт чоран Кыдат ам бодунг национал культураны болгаш экономиканын бүгү таза-биле көдүр-еринг оруунда туруп алган чыгыс аай улуг күрүе кылдыр калтырылган чугаалаарга-ла четкир. Кыдат күрүени удурутууче Коммунистг партияны киргезип чүгө шак ол үдөң бээр ол чорук болунар аргалыг болган деп чүве кай-гамчык-тыр. (Адыш часкаашыны). Кыдат улустуң амы үдө он-не дегергей болуп турарының бирөөшкө:

«Коммунистг бистиг чонга Тилегиңниң орун берген, Коммунистг турбаан болза, Кыдат база турбас ийги»,—деп чугаалап турары хөй эвес. (Адыш часкаашыны).

Бо фактылар болгаш Кореяда база Вьетнамда өскөң хан-чи чазартылар Азияда болуп турар үдөшкөн өскерлигери-ниң дугайын хөргөшкөн турар бе мычаш? Азияга сөөлү үдөң дүргүзүлгө төгүлүг ол улуг улуг-дузалыг револүстгг чазартымышканын болгаш дээр дугайын ол бүгү чүдө чугаалаарга турар бе мычаш?

Иңчалза-даа Азияда болган өскерлишкенин адатынган чүгү-ле ол чурттарың кызыгаратынмай турар.

Амгы үдө колония Индия чок, а Индия республика бар болуп турар деп факт төгүлүг улуг улуг-дузалыг болуп турар. Ол болза, Азияга дайын сөөлүдөгү көгүлдөн то-дарайп турар болушкунуңа чугула өрткө болур. Индияны улустар арасында адыр-хүндүг тайымын болгаш улустар арасының найбарылы быжыгларының хөргөңгө чугула чаз фактор болуп улам-на көдүрүп турар.

Индия биле чөргөшкөн колония өзү-чуртуну Индонезия, а ол ишкеш Бирма база ан останганнар. Бузулг национал хосталга болгаш экономикатг чагаайжыдыр төртү-нүшкүчө боттарының орун Пакистан-даа, Цейлон-даа база Алжир өскө-даа улустары тып азыр бээр деп өдөгөр бис. (Адыш часкаашыны).

Апрельде, азы ийн ай болгаш Бангунг хоорайга (Индонезия) Азия болгаш Африка чурттарының конференция чыгыр улугурду, аңаа Азияны болгаш Африканың 30 кире чурттарының кирерин көрүп турар. Мыдыг конфе-ренцияны чымылдарының фактыны болу-ла сөөлү үдөни дүргүзүлгө Азияга болган таарымчалыг эки өскерлишкени-нер кайы-хире улугурду деп чүвени чугаалап турар-дыр.

Чокку болгаш Иракка Чөн чүккө база эвөш эвес өскерлишкенин болгулаан.

Чижээ, араб чөвө-чүгүн чурттарында национал-хостал-галыг шимчөөшкөн Азияны эвөш хөй күрүелеринде ни-тиги-биле бар болуп турар кире мыдыг күштү болгаш кал-барымыкынын чедип алган деп чугаалап шыдаас бис. Мында туруп турар күрүелер, мылтыгы нефтинг улуг бай-лактар бар күрүелер, чурттуң нефть болгаш өскө-даа бой-дус байыктарын боттарының хоулунда эжелеп алган «ба-дырың чүгүл» дээр чурттар ам-даа аар тамаарылап турарлар. Ол черлерде чазактарың тургустуулары болгаш солжары чүгө америк азы англи нефть болгаш өскө-даа даштык капиталистг компанияларың күзө-соруу бу-гаар болуп тургузарга-ла болур ийги. Иңчалза-даа нацио-нал-хосталгалыг шимчөөшкөн мында база-ла чыгылыш чөк-кө өзү турар.

Африканың улустарының хөй кезин ам-даа колоннадыг даралык байдалында турар. Иңчалза-даа Африканың улустарының национал-хосталгалыг шимчөөшкенин африк девискээриң эжелеп алган империалистг күрүелерин ам белан кара-туралында боой туруп турар ол чорук ам удаас болунас аңаа дээр кырың тодаргай. Европаның болгаш Азияның улустарының чедикшиг-ни буртгарлап шимчөй берген төгүлүг улуг оруундан

Сонгу болгаш Муруну Америка ам-даа дашлаар турар дикир чадаас. Иңчалза-даа сонгу америк империализмниң Аме-риканы бөмбүрөөктөг өскө диктериндес тускайлапкан турар «демир көжөгөн» салгышта ишкеш черде мыдыг быжыг эвес. Бузулг депшилге болгаш капитализмниң кичилер-инден хосталырыңче баар орукту Американың улустары-ның кыйи хире улуг бергезишкенин-биле буртгар шимчөп чоруп бодунг баш буртгар болбошаан, сурагалыг америк чогаалчы Жек Лондонун чартык чус чыл мурун-да аажок чечени-биле болгаш ажыгыг сеткил-биле дар-лакчы тергиделди дугайын бизниң капиталистг моно-полияларың «демир басымыкыныга» өдөгөлдөр база-ла хөй.

Кандыг-даа таарымчалыг, улустарың амылдарының ла-нымында бүдү өзүп турар депшилгелгит агымнарың ужу-дузалы америк дикте база-ла хүн бүгү улам көстүп турар болз-даа, бир эвес делегейниң ийги дайымын соода үдөни дугайын чугаалаар болза, харын аңаа болган өскер-лишкенин ам дээринде өң билдиртес болуп турар. Шак мыдыг байдал болза, америк «демир көжөгөн» бы-жымын дугайын эвес, база капиталистг монополиялар-ның амылдары, а ол ишкеш тараачыннар-даа болып турары «демир басымыкыны» онза өдөгөлдүн дугайы-нда эвес, харын бодунг политикатг көгүлдөшкөндө бар турар хокулашыны ажыг эртер болгаш чамдыг өскө чурттарда политикатг амылдарың көгүлдөшкөн чедери Американың мурунда туруп турар дээринг дугайын хө-рөчөлөп турар.

Улустар арасының амгы байдалын дайын мурундагы-зы-биле нийти денештирип көргөш, сөөлү 10—15 жыл-дарда кайы-хире чугула өскерлишкенин болганын көрүп турар-дыр бис. Ол өскерлишкенин дугайында бис комундаар-ла болгай бис.

Иңчангаш, улустар арасының амгы байдалын нийтиги-биле үнелеп көрүңгө делегейниң кол күштеринг деңгү-зүрү ам каныг байдалдыг тургустунганы деп чүве чугу-ла ужу-дузалыг. Мөң-биле калы, болуп эртер чүдө-дөр, а ол ишкеш болушкуннарың каныг улаанымын-ның көгүлү бар чыдарың хөргөлдү-даа, бичелел-даа бол-бас узурду. Херек төгүлүг улуг үдөни дугайында чоруп турар, ол үдөң бээр бо хүнерге чедир 37 чылдан шоолуг ашып үе эртен дээр дугайын база канчал-даа уттуп бол-бас.

Дайын мурундагы үе-биле денээрге капитализмниң, капиталистг агымнарың тургустууларын улуг шожааш-кыны болган дээрин күзөп көрбөй барып болур бе? Чок, болбас. Ол өскерлишкенин социализмге ажыктыг, демократтыг болгаш социалистг күштерге ажыктыг кыл-дыр болган дээр болза-ла тодарай. (Адыш часкаашыны).

Делегейниң ийги дайымын түнелди делегейни капиталистг системаның нийти кризисинг улам ыңай-гы ханылашыны болган. Ол делегейниң капиталистг ла-гер-биле чөргөшкөн делегейниң эесе, чаз лагерин тургустунганында илеретинген. ССРЭ-ге баштаткан социализм тургустуушкунун оруу-биле чоруп өрар де-мократтыг лагер тыттып келген. Ол чорук кандыг-бир кижилерге тааржыр-даа, таарымчалыг-даа бол-ла, фактылар мыдыг болуп турар.

Устүндө айтылган кол болушкуннарың экономикатг түнелди болза, чыгыс-ай, бүгүчү хаара туткан делегей рыногун чырылган болур. Ол чыгыс аай делегей рыногу ам чок дээр билингир болгай. Амгы үдө делегейни бот-боттарыңа дуураанышса, чөргөшкөн ийн рыноктары түрү турар.

Иңчангаш, делегейниң ийги дайымын соода ту-густунган политикатг ийн лагерлер боттарына тааржыр экономикатг үдөшкөндөр болуп турарлар. Бо бүгү болза, делегейниң ийги дайымын үдөшкөн бээр база оод түнелди өскөң капитализмниң нийти кризисинг чаз чазымын дугайында билишкенин берип турар. Ол чаз чаз капитализмниң нийти кризисинг шыңгымы-биле ханылашыны дугайын хөргөшөп турар.

Делегей байдалы болуп өскөн төгүлүг өскерлиш-кенин фактылары тоон көрбөй барып болбас кылдыр салгындар. Иңчалза-даа херек кырында кезээ-ле мыдыг болбас.

Элөөн хөй күрүелерге помещиктерин болгаш капита-листерин дүжүргөн болгаш эрге-чагырганың башкарыла-зында боттарының кижилерин — ажычын аңгынын база тараачыннарың, хоорай болгаш көзө демократияны тө-дөлөчкелерин тургустан улус массаларың мыдыкшы-нында капитализм аткаарлап ужура таарымшкан. Иңчал-за-да империализмни чурттарында тергиделди аңгылар тургустунуп келген байдал-биле өткөшкөсөй турарлар. Бирги эжелде ол Американың Каттыккан Штаттарына хамааржыр, мында күрүе эрге чагырганы эзелеп чагырган миллионерлеринг болгаш миллионерлерин хоулунда туруп турар болгай. Англиада-да, өскө империалистг чурттары-даа капитализм хараачылары Американында ишкеш шаг-ла мыдыг дээр чыгарга билингир.

Оларын чүң күзөсөөрин билги алмыр берге эвө-тир. Олар капитализмниң кичилеринден уштуруп үгөн бүгү чурттары аткаар, капитализм эрге-чагырганың эдилп килерин күзөөр ийги. Ол болза, империалистг күрүе-лерин, азын Американың Каттыккан Штаттары, Ан-глиа дрон ишкеш чурттарың база өскерлерин-даа амы үдө чорутуу турар даштык политиканын даа бады-катынып турар.

Чижээ, АКШ-тың чагырыкчы бөлүктери боттарының даштык политикатг улаанымынның кол соругаларын ажычыннар болгаш тараачыннар тилең, эрге-чагыргада ажычын чоннар боттары туруп алган чурттары «хоста-ары» деп ажык-биле чарлап турар дээрин бээр берге берге эвес. Чазарда иңчаар чугаалаар шак мыдыг «хос-ташкын» болза, «капиталистг дываажаче», азы оларын бо-ла чугаалап турарымын, «шөлөөн оранче» ол чурттар-ны дедир эдилери ол болур ийги деп белин олар хөргөлдү турарлар. А мыдыг «шөлөөн оран» деп олар капиталистг системаны санап турарлар, мында дээрги мөчүчүлөр мыдыг

«шөлөөн» болуп турар болгаш тергиделди аңгылар ажыкты кичилерин «шөлөөн-биле», харын мырыңай «тулгузе» кал-чүп шыдаар болуп турар.

Улус демократтыг чурттары ажычыннарың болгаш тараачыннарың револүстгг өвөлдөшкөн тургустан күрүе эрге-чагырганың «хостары» болгаш боттарың тааржыр кижилерин аңаа тургузары, тодаргайлаарга, дайын сөөлүдө мында тургустунган чаз, социалистг болгаш демократтыг көрүк-чурттарың дүжүрери болгаш боттарының чүрөктөр-инге аажок эргич капиталың өзү-чуртун, ажыкты чоннары мөчүчүрүнү өзү-чуртун, капиталистг-теринг болгаш помещиктерин тергиделди өзү-чуртун ол чурттарга база катан дээрин оларга күзөсөөн болуп ийги.

Олар ону боттарының агентураны эрте илөпкөшкөн кыл-дыр бодап турар чурттарында өгөлөрүн күзөп турарлар. Ийги ордалашкынымын, чижээ, 1953 чылдын июнь 17-ге Берлинге кылган дээр билингир болгай. Иңчалза-даа ол бужары-биле буурап дүшкөн дээр бүтүлгө билингир. Ол империализмниң агрессия бөлүктөрүнө кеземче болуп шы-даар турган ийги, иңчалза-даа мыдыг авантюраларын про-пагандалыг сөксөй турар.

Агрессия империалистг бөлүктөрүн чилип чоруттары болгаш оларның реаксылыг кара болгалары чүгө улус демократияны чурттары-биле кызыгаратынмай турар. Олар бистиг чүртүвүсү база-ла аткаар, капитализмге эг-дери күзөөрлер ийги.

Оң дугайын олар ажык-биле үргүчү эвес чугаалап турарлар, иңчалза-даа чүгө чугаалап турарлар.

Чижээ, амгы үдө империализмниң эң-не сурагалыг иде-ологтарың бирөөн деп эрге буугаар сангырың турар дээр-ги Черчилльниң чүгө чедир чучурун турары динчал кө-рүнер. Оң сестери-биле азыра, «болуң бүгү амылдар-ыңда» кагбай чоран адырылбас боланы, чүд дээрге, «болшевизмни өгө боттарыңа-ла боой туруп каап-тар» деп боданы ол бө хүнге чедир-ле дапкыр-дапкыр ка-топтап турар. (Залда шимчөөн).

1954 чылдын июнь 28-те Вашингтонга «Парламанг национал клубунга» оң бө темала кылган делегелдеринин бирөөн кымын: «мен бодунг бүгү чуртталгамда оң-биле (коммунизм-биле) демисид чоруп чоран сурагалыг кижилерин шынар-ла бирөөн болуп келген мен деп силерге бүтүрөдү түр мен. Бир эвес мен 1919 чылда чөтүрү-биле дөтөң болза, бис коммунист оң кавайыга боой туруп каап шыдаар турган ийги бис деп болуп тур мен. Иңчалза-даа шутуу холдарын чылдырып «Бандыг көнчү көргүчүг чор» дээр.

1954 чылда безин, азы бистиг чүртүвүсү социализмг револүстгг тилегиңниң соода ол кире хөй чылдыр өрткөң белин, шаг-ла-ла эвөң озадап калган болза-даа, коммунизм «оң кавайыга» боой туруп каарының дугайын чугаалаарында өскө угаан-сарымдыг чүгө чуга-лаарын Черчилль тытпас-тыр. (Нагын, адыш часкаашыны).

Шынар-ла харын: «улуу базардан кел чор, Назар базар бар чор» деп чүгө ол-дур-ийи. (Нагын, адыш часкаашыны). Бис ам мыдыг төгүлүг антисоветтиг чугаалаарын муту-лайы кыжырып калтырышында чазам динес бис. Иңчал-за-даа бистер мыдыг келес болбас узурду бис: империалист-тер мыныштыр болгаш сеткил калтыштыр бээр деп иде-гели коммунисттер-даа, бүгү совет кижилер-даа кылас узурдулар.

Черчилльниң чугаалаарында хоочун шаг дугайында мунга-рал сийлик болуп турар. Аңаа чаз чүдө өтөшкөн, база Октябрьниң социалистг Улуг револүстгг тилегиңни үдөшкөн бээр эзелен, ажычын аңгыны болгаш бүгү ажыкчы чоннарың херек кырында хостары дөш, буржуаз-помещиктер дараалдан хостарың дөш улустарың улуг де-микселенге шыңгып бүгү-ле чаз чүдөргө ол эштеп чок өскөң болуп турар (Адыш часкаашыны).

Делегей кырында каала-да тыттып келсе, социалистг тургустуу дүжүрениң Черчилль ам 38 чыл кыйгырып, ол чаз тургустуу «оң кавайыга» «боой тударыны» эрге-жежок чугуламын дугайын чучурун келген-ир. Чыгыс чүгүлү — догу, азы өскөр чугаалаарга делегейге тергиде-дил күзөп турар бүгү империалистерниң иштиңде шыжып чоруп бодулары ол илеретин турар-дыр.

Иңчалза-даа, бир эвес улустар боттарында өскө орукту шаг-ла-ла шынар алган болгаш капитализмден шитпештир чырылган, социализмни болгаш улус демократияның орунуга туруп алган болганда, ону канчал кымын болур боор.

Бо айтырыкта харын болза, америк, ол ишкеш англи империализмниң чарлап үндүргөн даштык политикатг улаанымын — «күштүг тургустуулар» политикатг эрге-жежок чугуламын дугайын чучурун келген-ир. Чыгыс чүгүлү — догу, азы өскөр чугаалаарга делегейге тергиде-дил күзөп турар бүгү империалистерниң иштиңде шыжып чоруп бодулары ол илеретин турар-дыр.

Империалистг агрессия бөлүктөр өскөр бодан турарлар. Капитализмниң кичилеринден хосталырыңче улустарың чүткүдөрүн хоулун буугаар чүдүлүп олар хулаң көрү-сөйиң турар болгаш капитализмниң бүгү делегейге тергиде-дил катан тургузарын чедип азырын бодап турарлар. Чижээ, Американың Каттыккан Штаттарының даштык политикатг улаанымын—бүгү делегейге империализм-ниң тергиделди катан тургузарыңче улаанымын, со-циализм дүжүрениңче, улус демократияны чурттарың да ажыкчы чоннарың эрге-чагырганы дүжүрениңче улаанымын харын оон үндөшкөң болуп турар.

АКШ-тың агрессия даштык политикатг ол соругаалар-биле харын сорук килерин турар. Ол политикатг делегей-ниң чаз дайымы—империализмниң делегейге тергиде-

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ИЙГИ СЕССИЯЗЫ

Депутат В. М. МОЛОТОВТУҢ илеткелиниң уланчызы

лине катап тургузары дээш дайынны белетээрден еске чүгү-даа көргүзүп шыдаас.

Бо бүгү болза, чаа чүгү өрчү чүгү-биле каржы-дошкун демиселин байдаларына төртүнөр, каады-бир чуртка социализм империализмниң болгаш ооң агентуразынын улуур-

II. Улустар аразының политикасында ийи углаанышкын

Совет Эвилелин-даа, социализм лагериин еске чурттарында улустарың чаалап алганы туруштарың быжык болгаш бүзүредик камгалавышпаан, ол туруштарың улам ылай быжыгдарың, боттарың социализм тургузушкунуңа дү-вүрөөлүң чок, тайбың байдаларың хандырың челип ал турар. Демократияның болгаш социализмниң лагери — тайбынның лагери. Иччангаң ону чогуна тайбынның, демократияның база социализмниң лагери деп алап турар.

Тайбынның болгаш социализмниң өрге-ажыктарың камгалавышпаан, Совет Эвилели болдуң даштык политикасында улустар аразының байдаларында дүшкүрүгү чорукту чавырылдырың дээш туржуң турар.

Улустар аразының дүшкүрүгү чоруун чавырылдырар талам-биле ол даштык политика углаанышкынын Совет Эвилели-биле кады демократия лагериин бүтү чурттары камгалап турар.

Совет Эвилелиниң тайбынга ынакшылыг даштык политика углаанышкыныга Америкаң Каттышкан Штаттарының даштык политика углаанышкыны уурааныштык тургустунган, ол чорук «куштук» тургудуңа дээр политикадан илеретиниң турар. Америк даштык политика углаанышкынының агрессив бүүдүш-шывары мындай ил-деп.

Улустар аразының амьдралында чүү болуп турарың улус массалар идеялыг союгурап турарың адепсизип болуп бе?

Болушкуннар каады углаанышкында хөгжүп турарың: олар тайбынның быжыгдарының углаанышкыны-биле бе азы, харың чаа дайынның айымын күштелдирериниң углаанышкыны-биле хөгжүп турар бе дээрин хей-хей илдөөн кижилер карак албайн хайлаар турарлар. Дайынды еске чүү-даа уаустун салым-чолун ичкар дүвүртейип, ол хире ажыг-шүжүгү болгаш каадылаң оларга чедирбей турар. Бир эвес кижилер төлөгөтөн чаа дайынды халааныч кылар тыртар болза, оң уруктарың, улустарга таварыш-ка санап четинмес материалдың когаралдарың дугайың чүгүлөөсөк белиң, хей илдөөн кижилериниң алу-чидимиң болдурган делегейиң ийги дайынның уруктарыңа дем-нөөр, кемчөөк чокка улам аар-берге болуру ымага билиң-мес боор.

Улустар аразының амьдралының болушкунарыңа тааырыштыр оңа чер Совет Эвилелинге оонажың турар.

Тайбың дээш, дайын кысыкчыларыңа уду илдепкел демиселиң херөөндө хүндүгү чө Совет Эвилелинге, социализм тилөөң чуртка оонажың турар. Бистиң үевесте Совет Эвилели тайбынның болгаш улустарың аразыңа найырды быжыгдарыңа кол чөлөгөшч апаргаш. (Димиттиң адыш чаксаанымы).

Совет Эвилелиниң, а ол ышкаш Кыдат Улус Республиканың болгаш улус демократияның бүтү чурттарың күштериниң быжыгың турарың-биле кады, база тайбың дээш шимчөөшкениң калбарыңың еске бүтү чурттарда улааңың турарың-биле кады тайбынның херөө улустарың боттарың холуңа турар болгаш бир эвес улустар күштерин харамнамас болза, кааң херек апарга тайбынның херөөн тулуңга чедир бүтү шийтирилиң-биле камгалап болза, улустар чаа дайынны болдурбайн барып болуп болгаш тайбынны камгалап амыр дээр дугайында билг-медер улустарга өзүп турар. (Ургучулазшкының адыш чаксаанымы).

Совет Эвилели тайбынның күштерин быжыгдарыңа болгаш улустар аразының харылааларыңа дүшкүрүгү чорукту чавырылдырыңа ийги бөрүн болуңуң кол сорулгазы кылдыр көрүп турар.

Совет даштык политикаың ол углаанышкыны тайбынны деткириң болгаш быжыгдарың өрге-ажыктарыңа өң-не дүжүң турар. Ол углаанышкың оң-биле кады херек үзүлгө делегейиң үшкү дайынны белетээриниң политикаыңча улам хуулап бар чыдар «кушке» ооргаланыңың болуп турар империализм күштер болуп дайын кысыкчыларының агрессив планларың болгаш кара сагыштыг болдарың сойгалап илеретириниң херөөңе бараан болуп турар.

Бистиң хүнеривесте даштык политикаың уурааныш-ка ийи углаанышкынының демисел калбарың турар.

ССРЭ-ниң даштык политикаың тайбынга ынакшылыгы углаанышкыны демократия лагери болгаш бүтү чурттарда чөпчүң демократия кектериниң ортуңда улам улус деткирчип ап турда, АКШ-тың даштык политикаың агрессив углаанышкыны чаа-чаа агрессив шериң бектарың болгаш бөлүгөшкениң тургузарыңа даанып, атомнуң дайынны ажим-биле пропагандаларың болгаш белетээрден болуңуң өсөлгү илерөөшкени тып ап турар.

Оң-биле чөргөштир экономика таламы-биле болдуңда капитализм системага холбашка, а улустар аразының харылааларың айтырыларыңа тайбынны деткирчип болгаш улустар аразының дүшкүрүгү чоруун чавырылдырыңың дугайында сагыш салымшыны илеретип турар чурттар база бар. Мындай чүгүлөөр быжыгдарың чүгүлөөр чедир үнөлөвөй барып чөлө болас.

Улустар аразының харылааларында дүшкүрүгү чорукту чавырылдырыңың политикаың деп чүз өл?

Ол дугайың хамкытың мурунда фактылар-биле тодалаңың көргөң дээр. Чижек кылдыр өрткөн чыга хамаарыш болушкунарың-даа, бөгүгү болушкунарың-даа «ап болуң».

Совет Эвилелиниң жарыкканы-биле 1954 чылдың январьның төңүрүндө болгаш февральның баштайы чартымында Францияның, Англияның, АКШ-тың болгаш ССРЭ-ниң даштык херектер министрлери киришкен Берлин чөвүлө хурамы болуп өрткөн.

Улустар аразының харылааларыңа өзгөн таарынтырылаңың челип азырыңа дөгүң болуңу деп шийтирлерин челип азырың ол чөвүлө хурама орадажың турган бис. Барыңа Германияга милитаризмниң катап тургузарыңча улааңган планларың бүтү дөрт дүрүлөдөрүн шийтириң буруу шаарың бистер итеп турган болгаш чөсөсөшкөнүң керки бүтү-ийити кызырар таламы-биле бүтү делегей көп-Фердинанд чымылдыр дугайында айтырыңа Берлин чөвүлө хурамын бурунгуар шийткериң орадажың турган бис. Каттышкан Штаттарың, Англияң болгаш Францияң төлөөлөкчилери бисти бо таламы-биле деткирөөнөр. Иччалың-даа, Берлин чөвүлө хурамы таарычылгың чүгүлө ролду ойнаан.

Берлин чөвүлө хурамың ужу-дузаң болза, хамкытың мурунда, беш чыл иштиле утулганшының сөөлүңе улус күрүнелериң улустар аразың чаа чөвүлө хурамыга өткөн салганы болуп, ол чорук улустар аразының өйү келген айтырыларың таарынтырыңа улус ужу-дузаңың. Эске чөвүлө хурамы чымылдыр дугайында

лаанышкының ап октап болгаш ажим өрткөп тилээрден еске арга-биле тилеп шыдаас деп чүвени көргүзүп турардыр.

Сөөлгү чылларың тургузуңа кол болушкунарың характерин төлөдөрүң турар улустар аразының дайын сөөлүңдөй байдалың ийиң-дыр.

Берлин чөвүлө хурамың шийтириң ап көр болза, ол шийтир болуңуң өйи түлөөлөкчилери берген билиңгир болгай, ол сөөлүңдө Женевга болуп өрткөн.

Женева чөвүлө хурамыңа Францияда, Англияда, Америкаң Каттышкан Штаттарында болгаш Совет Эвилелинде аңгыда Кыдат Улус Республика, а ол ышкаш көрөй болгаш индий-кыдат айтырыларың таарынтырыңа со-нуураалыг чурттарың төлөөлөкчилери киришкен билиңгир. Бир эвес Берлин чөвүлө хурамың челиңиңиңи Америкаң Каттышкан Штаттарың уураанышкыны турар-жок Кыдат Улус Республика-биле кады беш улус күрүнелер шүтү киришкен Женева чөвүлө хурамы чымылдыр дугайында шийтир болуп турда, Женевга чөвүлө хурамың өйи түнөөлөрдү болза, ол чөвүлө хурама Кыдаттын кырдыр кайы хире өргөжөк чүгүлө турганың билиңгир.

Бир тээ көрөй айтырыңы шийтирлерин бурунгуар шийткөөн болгаш, Женева чөвүлө хурамы болуңуң сорулгазың дөмүзү-биле үзүлгөң. Иччалың-даа ол чөвүлө хурама, Вьетнама сес чыл иштиле үргүлүдүң дайынны сөксөдүр дугайында, а ол ышкаш Жаоска болгаш Камбоджага дайын чоруудагылар сөксөдүр дугайында дүгүлүгү челип адыңгаң. Хамкытың мурунда, вьетнам улустуң болуңуң хостагалы болгаш национал хамаарышпас чүрү дээш чүткүлүг демиселиң ачымыңа, дугуржулаар челип амыр аргызың апарган. Ол демисел, болуңуң өзгөңдө, еске улустарың идеялыг өң-сетим каттыгырыла-зыңга болгаш деткирчөөңгө дайын турган. Бо бүтүңү Женевга чөвүлө хурамы өзгөңгө чөвүлө чөвүлө.

Индий-Кыдатка тайбынны катап тургузар дугайында дүгүлүгү челип адыңгаң Каттышкан Штаттарың талазында ажим-биле шийтирлер орадажыкчылар чору-туңган турган. Чүгүлө күрүнө секретары Даллес эвес, харың АКШ-тың орадажык президенти Никсон белиң «куштук» политикаың карак кымың талааңчылары болуп, дайынны сөксөдүри эвес база вьетнам улустуң дүрүң бугуар итегелерин хандырың эвес, а дайынны үргүлүдүрүң, Индий-Кыдатка национал-хостагалы шийткөөшкөн бо-чөсөк ачылган турган баарың ажим-биле орадажың турган. Олар вьетнам улусуа дээр дайыңга Францияда аңгыда Каттышкан Штаттарың болгаш Англияң база кылар тыртар күлө-биле, ол дайынны «интернациона-лизастар» планың чоруудуң, Женевга дүгүлүгү челип адыңгаң канчан-даа турган шийтирлер орадажың турганар.

Чүвениң ужуру болза, АКШ-тың күрүнө секретары Даллес Индий-Кыдат айтырыңы чүгүлөөр өөрүңгө каржыр белиң хей-хей болган болгаш Женевга кара өкөөгөр чоруй берган чорукка четкен. Иччалың-даа болуңуң агрессив чоругуң көргүсөң, Каттышкан Штаттар чааскааныңгай байдалга киргениңден чүгү-даа челип ап шыдааң.

Женева чөвүлө хурамың түнөөлөрдү агрессив күштерин бурап дүжүкүңү болгаш оң-биле кады тайбынга ынакшылыг күштерин бурап тилөөлөгөн кылдыр үнелетиниң көрдүң. Женева чөвүлө хурамы улустар аразының дүшкүрүгү чоруун чавырылдырыңа болгаш тайбынның херөөн быжыгдарыңа арганы оң-биле берген. Иччалың-даа, АКШ-тың агрессив бөлүктөрү ооңурааның күрөөшкөр.

Женева чөвүлө хурамы доостуру билек-ле, АКШ-тың күрүнө секретары Даллес болуңуң хуурунда конференцияны Моннага (Филиппиндерге) чыгган. Ол конференция Женевга чөвүлө хурамы шийтирлерин күрөөшкөрүңгө төлөөлөкчилер шаптык калар сорулга-биле чыгынган, оң-биле кады Женевга чөвүлө хурамы чамкы киржикчилер, боттарың ат-нүрүн ооңуруңа, ол агрессив херекке дуу-лаарыңга чөшкөөрөшкөн.

Моннага болгаш Даллес конференция Мургуу-Чөөн Азияны коллективтик камгаламың дугайы деп алаар керөөгө (СЕАТО) ол салдыган, ол база АКШ, Англия болгаш Франция дээш ийи колониализм күрүнелериң болгаш Филиппинер, Таиланд, Пакистан дээш ышкаш оларга хамаарылыг азий күрүнелериң шериң бөлү болуп. Ол керөө Азияда национал-хостагалы шийткөөшкөн баарыңча долу чүткүлүг турган болгаш чүгүлөөр баарың реалыг бөлүктөрүң таламыңа улус чөлөгөшкөнүңгө чөртүштүр Женевга чөвүлө хурамың үнөлөң бүтү-делетейге ат-алдарың көлүңүң Кыдат Улус Республикага улус бөлүгү кыламышкың болган.

Ол бүтү чүгүң дугайың чүгүлөөр турарың? Амгы байдаларда улустар аразының дүшкүрүгү чоруун чавырылдырыңа ажимың кылдыр кылдыңга бозың дүшкүрүгү чорукту чавырылдырыңа эвес, а улустарыңга сонуураалыг өң-не агрессив бөлүктөрүң таламыңа чүгүлөөр баарың улус чөлөгөшкөнүңгө таарың турар деп чү-вени чүгүлөөр турар. Мындай болганда, улустар аразының харылааларында дүшкүрүгү чорукту чавырылдырыңа ол агрессив күштерге болгаш оларың карак сазыштарыңа улус шүдүгү демиселден еске чүгүлөөр-даа челип ап болбас, иччангаң ол демисел чүгүлө кошкатып эвес, харың-даа улам-ва шүдүгү билиңгир болгаш чайгышым чок үргүлүдүрүң өргөжөк чүгүлө. Улустар аразының харылааларында дүшкүрүгү чорукту чавырылдырыңа шийтирлер дээш агрессив күштерин илдепкелер дээш чаа орадажыкчыларың дугайың херечилеп турар болушкунар ам үдө Иракы Чөөн-чүккө база чоруп турар. Тайваньны болгаш еске-даа кылдат ортууларың ра-йонуңа болушкунар оң еске ам чүгүң дугайың чүгүлө-лап турар деп ынач!

Сөөлгү чылдарың ол райоңа болуп турар ышкаш ийиң өң бузар-бак фактыларың империализм агрессивниң төөгү-үлөң көргүсөң берге.

Шыңал-ла, Тайвань ортулук болгаш Понхуладо ортулук-тар болза, Кыдатка хамаарың еске ортууларың дугайың белиң чүгүлөөр, Кыдаттың маршм чок девисең болуп. Америкаң Каттышкан Штаттарың-даа, Англияның-даа ат салганы 1943 чылдың Канв декларацияңга, а оң сөөлүңдө 1945 чылдың Потсдам декларацияңга ол дугайың хулаң көргөн турган. Оң аңгыда, ол ортууларың XIX чүк чылдың таңчүлөңдө эжелеп алган Японияны дүжүп бергениң дугайында актыга ону быжыгааң, а дү-жүп бершиң дугайында акт бугуар ук ортуулар Кы-дата өңдөк берингөң турган.

Ол бүтү турду-ла, ам ол ортууларың Америкаң Каттышкан Штаттарың эжелеп алган болгаш Кыдаттың үлүр ойлаторун Чан Кай-шиңиң кек-бурутуг дөрбөңч болу-шкың болуңуң ачылган-биле амырар, оң хөлөгөшкөнүң шийтирлерин дүзүм-биле Кыдатка халдашымың бешкөп турар. Сөөлгү үдө херек болза, ол ортууларга болуңуң өргөлериң камгалап база агрессорга улус болуңуң национал алдарың болгаш бүрүн өргөлүң камгалап турар кылдат улус-ка АКШ-тың президенти болгаш оң киреш дүйнө кы-жаның ажим-биле дөгөн турар кылдыр, боттарың «куштук» политикаыңча ол хире сүндүгү чорукка четкен.

Совет Эвилелиниң бо айтырың таламы-биле туружу тгдэ болгаш эки билиңгир.

Тайвань дугайында айтырыңың Кыдаттың иштиле хер-өө деп санап турар бис, а АКШ-тың эжелетки үлгүлөшкөнүң ботгаш оң дайын-биле кыжаның агрессив деп санап турар бис, бир эвес болуңуң ат-нүрүң хулаңуң көрө болза, Каттышкан Нацпарл Организациямы ол агрессивни чүгүлө чокка буруу шаап көрө ужуру. (Адыш чаксаанымы). Каттышкан Нацпарл Организациямыда Кыдат Улус Республиканы дүрүң бугуар өргөлери АКШ-тың таламы-дан уураанышкыны болуп турарың-биле амга чедир-ле ка-тап тургустунган ымың байдалга моон ийи шийтирлер арга-ж. Каттышкан Штаттар болуңуң бүтү чөсөшкөн күш-терин шериң-агаар болгаш шериң-даай күштери-биле ка-тап Тайвань болгаш Тайвань өшкөн үндүрө ужуруг. Иччан Иракы Чөөн-чүккө дайын чоруудагылар сөксөар болгаш тайбын тургустуңар. (Адыш чаксаанымы).

Тайвань дугайында айтырыңың Каттышкан Штаттарың туружу тайбынны камгалаарыңа кыжаның тургузарыңча болгаш улустар аразының харылааларында дүшкүрүгү чорукту улустарыңча апар чыдар үдө, ССРЭ-ниң туружу бо таварылгада белиң улустар аразының дүшкүрүгү чоруун чавырылдырыңың өрге-ажыктарыңа дүжүп турар болгаш Иракы Чөөн-чүккө тайбынны быжыгдарыңча улааң.

Байг-бир күрүнениң, кайы-бир улустуң хостуг чоруун база национал өргөлериң үрөп, казып турган эвес, а күрүнелериң болгаш улустарың амьдралыңа депшигениң өрге-ажыктарың итеп турары ол демократия өргөлериң хандырың база болдуңар ша-биле быжыгалап турган, улустар аразының дүшкүрүгү чоруун чавырылдырар чорукту барымдалап турарымы билиңгир болгай.

Азияга хамаарыштыр үстүңдө чүгүлөөр болушкунарың бүтү чүгүлөң барымдалаң, Европада байдалың ийити планче дедир тыртан болуңуң деп санап болбас.

Мыда тургустунган байдалың берге чылаң үнөлөң көрө төлөөң, париж дугуржулааларың дугайың сагыштыр-та-ла четтир.

Делегейиң ийити дайынны доозулган үдөң өзгөлөш Европаның дайын сөөлүңдөгү бугу айтырыларыңың төвүңгө кер-кең айтырымың тургустунган билиңгир көргүсөң-ла ите-тинмейн турар. Дайын доозулганыңдан бээр он чыл хуусаа болза, герман айтырыңы шийтирлерингөң төдө орустар болгаш аргалар алыңганың турарыңа четтир өң болуңу деп ийиң. Иччалың-даа керек ийиң эвес байдалың болуп турар.

Бир эвес гитлерге улус эвилелиң бүтү күрүнелери дайын үнөлөң болгаш ол доостуру билек-ле Германияның чагыс-ай, тайбынга ынакшылыг болгаш демократия күрүнө кылдыр көжүрүң хандырың оларын ийити кол сорулга-зы болуп деп дүжүкүп алган турган болза, херек кырында ол сорулга-зы үк күрүнелериң чамкылары чүткүрөй турары дайын доозулганың сөөлүңдө баштайтың чымыл-дар-ла илереп келген. ССРЭ-ниң хамаарып турары чамкы күрүнелерге ол болза герман айтырыңа оларың политика-зың үнөлөң болуп турган болгаш болуп артар. Иччалың-даа еске күрүнелерге ол дугуржула болза, боттарың ат салганы дугуржулааларың шыгың күрөөшкөрүң бодавайн апаа-ла хол жүзү салып каан хоозун сөстөр болган.

Совет Эвилели Ятага болгаш Потсдамга ат салдыган улустар аразының дугуржулааларың кол сорулгазы кү-сөлдө дээш туружу келген болгаш туружу-даа турар. Херек болза, кол дугуржулааларың кайы-бир парграфтарың дугайында чөвөйиң турар — олар-ның хей-хей оларны болушкунары шалга-ла артан өр-те берген болганда кыма-даа херек чок. Иччалың-даа улустар аразының ол өң чүгүлө дугуржулааларың тургустун-ган кол айтырыңың, — Германияны чагыс-ай, херек кырында тайбынга ынакшылыг болгаш демократия күрүнө кылдыр катап тургузарың айтырыңың, — бир эвес Евро-паның улустарың тайбынның болгаш хостагалыңың өрге-ажың бисе улус үнөлөң болза, хүн айтырыңдан дү-жүрүп болбас. Европага тайбынны быжыгдарың өрге-ажыктарыңа дүштүрүң боз болбас кады чагыс-ай де-мократия Германияны национал чагаайдыр төртүң-нүшкүңүң өрге-ажыктарың барымдалап шийтирлетим-көөн шаанда ол айтырың хөвөөр турар. Герман улустуң өзүп турар тайбынга ынакшылыг күштери Германияның ча-гыс ай чоругу катап тургузарың херек чайгышым чок камгалап турар Герман Демократия Республикада бот-тарың идеялыг чөлөгөшкөн тып ап турарлар. (Адыш чак-саанымы).

Париж дугуржулааларың дугайында айтырыңың-даа оң-биле холбаштырып көрө чөгүр.

«Европаның камгалап ийитилеңгелешиниң» буруу шап-тирлан төлөөлөңдө-даа, ол ышкаш париж дугуржулаа-ларында-даа херекти алыңдап барып чагыс ол-ла, сорулга-зы кирип турар: бирги-даа, ийиги-даа төлөөлөң Барыңы Гер-манияга герман милитаризмниң катап төртүнөңгө болгаш дагың чөлөгөшкөн Барыңы Германияны барың талкы күрүнелериң агрессив шериң бөлүгөшкөнүңгө кир-рериңгө ажимың берип турар. Оларың аразында ыламы улус эвес: моон мурунда барың герман армияны «европа армиясы» дээринең, а париж дугуржулаалары бугуар ону «барың европа армиясы» кирип деп болуп турар. Ол дугайың «Хрен режидан чигирөөс, хөмүр хөвдөн амыр эвес» деп чүгүлө мынчаар чүгүлөп болуп. (Наты, адыш чаксаанымы).

Бо бүтүңү дөрт улус күрүнелериң ат салганы болгаш герман милитаризмниң катап төртүнөңгө бөлүрбөс сору-л

III. Тайбың дээш, коллективтик аймыл чок чорукту хандырар дээш Совет Эвилелиниң демисели

Совет Эвилели тайбың дээш, Европада коллективтик аймыл чок чорукту хандырар дээш чайгышым чок демисели чорулап турар деп чүвениң фактымың каадың-даа хол-нүгү болгаш хоозуң мөдө болдуң улустарың чавырып шыдаас.

Оларың ийитиле болгаш күрүнө тургузуңуң ылагда-рыңдан хамаарыг, чокка бүтүрөөп күрүнелерге кол-лективтик аймыл чок чоруктуң дугайында керезиң совет төлөөлөң эки билиңгир. Ук керөө Европаның дыка хей күрүнелериң таламыңа деткирчкениң алган болгаш бүтү чурттарда, оң иштиле чагырың бөлүктөрү коллек-тивтик аймыл чок чоруктуң дугайында Совет Эвилелиниң саналдарың мынтавың артырып каарың орадажың, харың болгаш чөк-ла ол саналдарың утга-болдымы шүүт жаздып турар чурттарда белиң боттуг үнөлөң тыпкан.

Совет чазак Европада коллективтик аймыл чок чорукту дугайында еске-даа саналдарың чүгүлөңгө көрүнөң беле-ниң база илереткен. Ол сорулга-биле Совет чазак ийити өрбөң чөвүлө хурамы чымылдыр, ала совет төлөөлө-лө база ол ышкаш тайбынны болгаш европаның аймыл чок чоругу хандырар таламы-биле еске-даа болдуңар-ла саналдарың чүгүлөңгө көрүң саналдан болгай.

Иччалың-даа совет саналдың уураанышкыларыңда кы-мада Европада коллективтик аймыл чок чорукту хандырар таламы-биле каады-бир еске төлөөлөңдө ийиң үндүрбөң. Соңгу-атагыңа болуңда кирип турар күрүнелериң чага-тар бо айтырың таламы-биле шийткөөрлө чөвүлө ху-ра-мыга киржирден база-ла ойлотуңар. Ук чазактар болза,

галың делегейиң суралыг дугуржулааларыңа шүүт чө-рүштү кылаң турар. Ол болза, англи-совет-даа, ол ышкаш француз-совет-даа керезелериң каржың-биле үрөөң болуп, ол керезелериң бугуар Англия болгаш Франция чаа герман аг-рессивниң болдуң бээрине улус хемчөлөңи ССРЭ-биле ка-ды амыр деп хулаңгөңер, а ол ышкаш Совет Эвилелинге улус улааңган шериң бөлүгөшкөнүңгө база киришпес деп хулаңгөңөр болгай. ССРЭ-биле кады ат салганы улус-тар аразының өң чүгүлө дугуржулааларың болгаш керез-елери каржы үрөшпөш, Америкаң Каттышкан Штат-тарың, Англия болгаш Франция париж дугуржулаалары б-дылаашкыга киририң болгаш боттарың дүрөдөй дээш бүтү-ле чүвени кылап турарлар.

Париж дугуржулаалары европа парламентиңиң даңчыш-тыр улус бергөөшкөнүң өртүп турар.

Даштыкың болуп турар бугу-ле ынакшылыңа база па-риж дугуржулааларың өргөжөк чүгүлөңгө бүзүрөйиң турар кижилерге улус Каттышкан Штаттарың таламында болуңуң турар бугу-ле кыжаныңың туружоң француз парламентиңиң депутаттарың чүгө өзөш көзиң париж дугуржулааларың чүгүлөңүң көрү дээш бадылааның чү-гүлөңгө-ла четтир. Англи парламентиңиң депутаттарың база-ла чүгө өзөш көзиң париж дугуржулаалары дөш ба-дылаарыңа чөшкөөрөшкөн. Моон-биле кады лейбкестериниң фракцияың бадылаашкың үнөлөң бүрүң-биле дадагазар деп шийтирөөң билиңгир болгай. Барың Европаның бо-дула оларны бадылааңа герман улустуң хей нуруузуңа бугуар хөвөнөриң дугайың чөгүрү хемчөлөңдөң көрү болуп ажыкчы аңгың бүтү-ле кол-кол профвалд болгаш партиялың-массалың организациалары бир-тээ герман улус делегейиң ийи дайынларың Германияга таарышкан аа аар-берге уруктарың чөдө уттуң шыдаас болган ужуру-да париж дугуржулааларыңа болгаш катап чөсөшкөнүңгө шийтирлериң уураанышкыны илереткен.

Даштыкың абалап төлөң болза Европаның улустары-ның буруу шаап болгаш хулаң көрбөй турары париж ду-гуржулаалары ымың таварылгада чүү бөш болуңу ынач!

Иччалың париж дугуржулаалары бадылааның болгаш боттарың өңгөлөң таварылгада оларың бак болгаш шүүт аймыдың уруктарың чедир үнөлөң барып болбас.

Париж дугуржулаалары бадылааның бээр болза, Европаның улустарыңа оларның аймыдың болуру чүдөл дие бо дугуржулаалар тайбынны быжыгдарыңың сорулгааларыңа эвес, а дайынны белетээриниң сору

ССРЭ-НИҢ ДЭЭДИ СОВЕДИНИҢ ИЙГИ СЕССИЯЗЫ

Депутат В. М. МОЛОТОВТУҢ илеткелиниң уланчызы

таарыштыр келди турар дэп харысалга озарга оназын турар-дыр.

Мынчанга париж дугуржулаарына хамаарыштыр Совет Эвилелиниң тургузу мурынай билингир. Ук туруш ха...

Бир эвес париж дугуржулаалары бадмаштына бээр болза Барын Германия милитаризми катан тургузарынын орун...

Бир-тэр париж дугуржулаалары бугаар катан чепселгел...

Париж дугуржулаалары Совет Эвилелинге болгаш улус демократияныиң чурттарына уур угалган турга, олар...

Европада чаа байдалын тургузунуш турарынын ужурунда, париж дугуржулаалары Совет Эвилелинге бээр ол...

Бо бүгүнү дугайын эртең чалдык декабрь 2-де доозтуга болгаш болушу чангыс өт-сепкилик быгык дедларация...

Москва чөвүдөл хурадык киржикичтери — 8 күргүлөр бир эвес париж дугуржулаалары бадмаштына бээр болза, олар...

Индий кемчелерге хамыкты мурунда Москва чөвүдөл хурадык киржикичтери — сес чурттарынын аразына...

Бир эвес катан чепселгелдин Барын Германиянын киржикичи-биле барын-европа шериг бөлүткелчиликтери тургузуга бээр болза, бистин чорудар ужуруга ол кем...

Бистин улаузууска ол дугайын ажык-биле чугулап база амгы байдалын таймбырлап бээр чугула деп санап турар бис.

Болуп турар бөлүшкүндүр улауларын меледация-биле көөр чоруу тайбынның арге-ажыктарына улам ол...

Совет даштык политика болза, тайбынны деткарипче болгаш быжылаарычче угалганы үстүндө чугулаан бүгү чүдүлдөрүн илден-дыр.

Моң-биле дүштүр бистер улаулар аразынын харылааларына дүштүр чорукту чавырдыларынын арге-ажыктарына дүштүр турар шаа мындг кемчелерин чорударычче, эске чурттар-биле шаа мындг чугулаажыкшыкынар...

Совет даштык политика болза, тайбынны деткарипче болгаш быжылаарычче угалганы үстүндө чугулаан бүгү чүдүлдөрүн илден-дыр.

Моң-биле дүштүр бистер улаулар аразынын харылааларына дүштүр чорукту чавырдыларынын арге-ажыктарына дүштүр турар шаа мындг кемчелерин чорударычче, эске чурттар-биле шаа мындг чугулаажыкшыкынар...

Англия биле болгаш Франция биле чөөкта чаа багай эвес этедеон харылааларынын көгүздөсү сүт азданың дашты...

рынга азы, улам тодаргай чугулаарга, агрессия герман милитаризми катан төртүндүр планнарыг париж дугуржулааларына берип үсөн (залда шимез). Бир эвес керек париж дугуржулаалары бадмаштына болгаш бот...

Бистин чуртувустун Финляндия болгаш Норвегия чергелит, мынды кожалары-биле харылааларынын көгүздөсүн илден көрдүр.

Финляндия-биле бистин харылааларымыс найырал, кады ажылажыга болгаш бот-болушта дузалыжыга дугайында 1948 чылдык керезин-биле дүштүр хетжип турар. Экономика-даа болгаш политика-даа талаам-биле ол харылааларынын көгүздөсүн дугайын керезилеп турар озон хөй фактыларын демделеп болуп ийи.

Совет-норвег харылаалар калдыгы дөргө, Норвегиянын Европада тайбынны быжылааларычче керезе угалмаан ажыл чорудуламыг эресчи соңу-алавтыка керезинин киржикичтеринин бирөөн апарганы барымаалар ужуру Совет Эвилели таварышкан. ССРЭ-ниң болгаш Норвегиянын аразына чагай кожа-хөлбө харылааларынын деткарип чүткө бистин чуртувустун арге-ажыктарына эвес, харын Норвегиянын арге-ажыктарына-даа таарыж турар деп чүвени норвегтер калчаарга-даа утпас болза чогутур ийи.

Турция, Иран болгаш Афганистан чергелит, мынды кожалары-биле бистин аразыга харылааларынын дугайын база чугулап көрөй.

Турция-биле харылааларымыс экижидеринге илг бээр дэп Совет Эвилели озон хөй бадмаштары кызын келгез дөргөн кым билбес боор. Мынды түрбүжө туре арге-ажыктары болушун деңсээрин болгаш эрик кызын суларын даштык, мынды америк чепселти күштерин шериг өөрөлгелеринин болгаш чысалааларынын калдыгы бир аразына болдурушкан, чогучалыг чагай кожа-хөлбө харылааларына дүштөсү турарга турар түрүндө турар. Турциянын болгаш ССРЭ-ниң калдыкы-даа арге-ажыктары ийи чурттарынын аразына чагай кожа-хөлбө харылааларынын деткарипчеге оржож чугулаан айтып турар деп чүвени совет чааа санап турар.

Иран-биле харылаалары чогутур экижилге күстү берген. Гүргүчүлөдиг чугулаажыкшыкынын соонда чугула кылаалар болгаш сан-хө айтырылгынын талаам-биле совет-иран дугуржула кылдынган. Бо угламышыкына совет-иран харылааларынын улам инайтты көгүздөсүн ол чурту Чоюк болгаш Ормуз Чөөн чүткө боттарынын агрессия шериг-политиктиг бөлүткелчиликтерининг кирип турарын боттарынын соругаан кылды салган даштык эресчи күштерин талаамдан Иранга хамаарыштыр соксавай турар ийишкынын шактык кадым шыдаас дөргөнө ичеген турар бис.

Афганистан-биле бистин харылааларымыс таарымчалыг хетжип турар, мынчанга ол чорук ийи чурттары агө-ажыктарына дүштүр турар деп санап турар бис.

Совет Эвилелиниң болгаш Индиянын аразында найыралдыг харылааларынын улам инайтты быжылаанын улау хамыкыкы-биле демделээр керек.

Кайм-каймык хундүлөргү болгаш сепкилди хамыкында хандыкшык сепкилден бистин чурттарыныиң улауларынын чөкүлөжүлүшкүндөгү дузалал турар политиктиг болгаш экономика-даа, культурут-даа харылаалар чедикшилик хетжип турар.

Мырыдай чөөкта чаа чугула экономиктиг дугуржула кылдынган. Ол дугуржула бугаар Совет Эвилели чипселдиг улау хуузалыг чөкү кылдыр Индияга улау металлургия заводун тулуп бээр дэп, ол завод 1 миллион акит тонна кааны болгаш ол хире хемчөөлүг промалты бере боор. Совет Эвилели бугү дөргө-керезесиди бээр болгаш белек мерезилдиг тускай ортемингери чорутушкан, эрежок чугула техниктиг дузалалынын көргүсөр. Бистер чогуру дилегте уткуштур улау кулаажыла-биле барган бис, чүтө дөргө Индияга металлургиянын көгүздөсүн ССРЭ-нин улауларынын бүгү сепкил салгышына күш турары ол эрте-бурунгу улау чуртун национал хамаарышпас чоруту болгаш экономиктиг көдүргүшкүндө хандырыгына илгич бээр ужурут. (Ургүчүлөдиг адыш часкаашымы).

Индиянын премьер-министр Джавахарлал Неру бо чылдык чайымына Совет Эвилелине көр деп турар. (Адыш часкаашымы). Дөргө Нерулуц келер доминия дугайында динималды Совет Эвилелиниң улаулары өң найыралдыг бот-биле үнелеп көргөн. (Адыш часкаашымы).

Азиянын өкө' ийи чурттары-биле — Бирма болгаш Индонезия-биле — бистин харылааларымыс база быжыкын үргүчүлөн турар.

Совет Эвилелиниң Ирастан өкө араб чурттары-биле аразына харылааларында сөөлү үнчп илтиде таарымчалыг фактылар бар деп демделеп болур.

Ирактын ССРЭ-биле харылаалары үсөк ол байдалды кол куртулайында Ирактын амгы чааза «барын талаам» иммералистеринин бөөрө-бүштүрүндү алапта салмаарында экин эртер талаам керезин-биле таймыбырлап болур. Ол күрдөөлөргө хамаарыштыр ССРЭ-нин улауларынын найыралдыг сепкил-салгышынын дугайын болгаш Совет күрүнеин иүүргүдө оларын тускай эргезил болгаш национал хамаарышпас чоруту камгалаарынын херезинде илгелдиг чөлөңгүн озарга турган болуп турар дөргөн дугайын араб чурттар билер ужурут. (Адыш часкаашымы).

Япония-биле харылаалары чогучулу таарыштырбын Совет Эвилели ораздамы турар билингир болгай.

Совет Эвилели сөөлү үнчп иштинде Япониянын чааза-биле шуут харылааны туруска. Бистер оортан чогуур таарымчалыг күндөлдөрүн манай турар бис.

Совет Эвилели австри айтырымы Европада тайбынны дөштүр болгаш быжылааларынын арге-ажыктарына дүштүр демократтыг Австриянын хамаарышпас чоруду бүрүнү-биле катан тургузар дугайында айтырымын шиптиркен таарыштырынын улау ужуру-дузалыг кылдыр көрүп турар.

Австрия-биле күрүне керезин чарырын херезинде калдык бир моон инайтты уламдыктарыныкынын Совет чааа шимзыдар барында чөк деп санап турар. Барын Герма...

иянын катан чепселгелерин париж дугуржулаалары инайтты планнарынын Австрияга таарыштырымы ол айымдарын моон-биле кады херекке албайн барып болбас.

Ол бүгү болза австри айтырыг-биле халыктыр дараазындагы күндөлдөр кызырынды барымааларын Совет чааака берип турар:

Бирезде. Хамыктын мурунда австри айтырыгын шиптиркен таарыштырынын инайтты Австрияны күш-биле килитиртеринин (аншлюстун) айымды күштедирип турар Барын Германиянын катан чепселгелеринин планнары бар болганында герман айтырыг-биле харылаа чөк кылдыр көрүп болбас деп чүвени барымаалары эргезок чугула.

Ол чүд дөргө, хамаарышпас болгаш демократтыг Австрия катан тургузар дугайында күрүне керезин чарырын үшкө Гормалиянын Австрияны дагып кирип турар чорукту ботандырымын аразын болдурубаы дег мынды шиптир тымылаан турар ужурут, мынаарга ол чорук герман айтырыг талаам-биле дөрт күрүндөсүн чегээр дугуржунган кемчелерин хулаан алымы-биле хөлбөлүг дэп ол-дур. Ол таварылаа Австрияда дөрт күрүндөсүн шериглерин үндүрүн Германия-биле тайбын керезинин чарымынын манавай ботандырып болур ийи.

Ийиде. Австрия болза, гитлерин Германияга улау даялыгы болгаш Австрияны хостаарына боттарынын чепселти күштер-биле киршик калдыг-даа күрүнеге улау угалган калдыг бир коалицияга азы шериг өшкөлдөрүнө кирбес, а ол ишкан болушун деңсээринге даштыкы шериг баазаларын тургузарын болдурус деп хулаажы болушуга азыр ужурут.

АКШ-тын, Англиянын, Франциянын болгаш Совет Эвилелиниң чөкүлөлдөрү боттарынын талаамдан айтынган чүдөлдөрү күсөлдөр деп хулаажыларын боттарына база азыр ужурут.

Уште. Австрия айтырыгын эң дүргөн шиптиркен таарыштырынын арге-ажыктарына таарыштыр герман айтырыгына-да, Австрия-биле күрүне керезин чару дугайында айтырыгын-даа көрү-биле дөрт күрүндөсүн чөкүлөлдөрү хулаам сөптөөлүшкүндө чөкөк чылдырымы эргезок чугула. Ол чорук австри күрүне керезинин дугайында айтырыгын шиптиркен Австрияны каржылаагы баш бурунгаар болуп турары билингир.

Моң-биле кады Барын Германия милитаризминин катан төртүндүрүшкүндөгү оруту ажыдып берип турар париж дугуржулаалары бадмаштына берген таварылаа аншлюстун улау айымды, мынды болганда Австриянын хамаарышпас чорутуна кызыныннын тургузуга бээрин барымаалап көөрү эргезок чугула.

Совет Эвилелиниң болгаш Югославиянын аразында харылаалары сөөлү үнчп иштанде чедикшилер чөдүл алдынганы билингир болгай.

Бо угламышыкында бүгү-ле чүтө кылдынган деп санавай турар бис, мынаажык ол чорук Югославияда база озон эвес кемчөөлү-биле хамаарып деп болуп турар бис. Югославия делегейи ийги дайымын доозулаанынын соондагы баштайты чылдыра турун алган тургустарында сөөлү чылдырын дугузууда Югославия воцмг-бир кемчөөлү-биле чайла берген илгел болгай. Ол дөргө бүгү-ле өң ишти херэ деп чүтө билингир. Совет Эвилели болза экономика, политика болгаш культура талаам-биле совет-югослав харылааларынын көгүлдөрүн күтөп турар. Оң-биле кады тайбынды болгаш улаулар аразынын аймык чөк чорун хандыры чөргөлт бүгү улаулар мынды шиптиркен херекке күнжашканынын болушун болур дугуржушкунуна ба күтөп турар бис. Совет-югослав харылааларынын көгүлдөсүн таарымчалыг угламышыкынын ССРЭ-ниң-да, Югославияның-да улауларынын арге-ажыктарына дүштүр турар дөргөнө бугаардыг бис.

Совет Эвилелиниң база улус демократияныиң Польша, Чехославия, Венгрия, Румыния, Болгария, Албания чергелит мынды чурттарынын аразында, а ол ишкан Герман Демократтыг Республика-биле харылааларынын көгүлдөсүн калчаар тургузуну колгелгенин дугайын чугулаан болгай мен. Ол чурттар-биле харылаалар тайбынны быжылааларынын болгаш калба улус массаларын чагай байдалы көдүрүрүн арге-ажыктарына таарыштыр аям-дулма ийишкынын болгаш бүгү талаамы кады ажылажыкынын үндөсүндө чедикшилик хетжип турар.

Бистин чуртувустыг болгаш Кыдат Улус Республикасынын, Корея Улус-Демократтыг Республикасынын, Моол Арат Республикасынын, а ол ишкан Вьетнам Демократтыг Республикасынын аразында Чөөн чүткө аям-дулма найыралдык болган калба кады ажылажыкынын шаа мынды харылаалары хетжип турар.

Улау Кыдат Улус Республика-биле бистин найыралдык болгаш аям-дулма харылааларынын чыл тулу быжыгып турар билингир халыктырып турар. (Ургүчүлөдиг адыш часкаашымы).

Эртең чылмы эштер Н. С. Хрущев, Н. А. Булганин, А. И. Микоян болгаш Н. М. Шверник баштадыр Совет чааа төлөөлөрүн Кыдатка чораны база оң экономиктиг кады ажылажыкынын талаам-биле-да, улустар аразынын ажы-херестеринге кады ажылажыкынын талаам-биле-да чугула дугуржулааларынын кызын ийи чурттарынын аразында ол чаа социалисттиг харылааларын чырыгылаачык илереженин болган.

Үстүндө айтылган чурттар-биле-даа, эске-бүгү күрт илдер-биле-да Совет Эвилели бүгүнүгү тайбынды болган улустар аразынын аймык чөк чорун быжылаарына илгич берип дег шаа мынды харылааларын деткарип күнүп турар. Европада-да, Азияда-да улус демократияныиң чурттары ол политика бүгү кемчелер-биле деткичкен көрүштү, Совет Эвилели-биле кады улустар аразынын харылааларында дүштүрүчү чоруктары чавырдыларынычче угалган политиканын чайгыш чөк дамчыдыкыларын болуп турарын улау өөрүшкү-биле демделеп турар бис. (Адыш часкаашымы).

Совет Эвилелиниң болгаш улус демократияныиң чурттарынын аразында политикаг, экономиктиг болгаш культурут—бүгү талаамга найыралдыг кады ажылажыкы тургузунган болгаш улам-на быжыгып турар. Ол кады ажылажыкы бүгү өргөн болгаш национал хамаарышпас чоруктун принциптерин чайгыш чөк салгынына үндөсүндөгү. Ол кады ажылажыкы херэ апарган таварылаа ол бүгү чурттарынын камгалаарынын быжылааларынын талаамыча база илережөр деп чүтө билингир.

Мынаажык Совет Эвилели болгаш социалисттиг лагеринин чурттары өскө күрүндөгү улау калдыг бир шериг бөөлөрүн тургузуп болгаш тургузбайн-даа турар. (Шар оңу моон соңоор-даа кылбас, мынаажы-даа герман милитаризми катан төртүндүрүшкүндө боттарынын инайтты мынажыкы күрүндөгү халыкынын беледөөрүн күнүп турар агресии планнар бир эвес чорутуна бээр чүтө болза, боттарынын аймык чөк чорун хандыра дөш олар боттарынын күштерин боттыштыр апарар. Шериг күнжашканынын калдыгыларынын эргезок...

чугулаан социалисттиг лагеринин чурттарына мынаажы чедир турбай. Мынаажы оларын аразында бүгү талаам эргезок чугула чангыс өң бузулбас найырал-биле болгаш аям-дулма харылаалар-биле быжылаанган ажы-ишчи харылаа-биле, кады-ажылажыкы-биле болгаш бот-боттарыга дузалыжыга-биле чөдүн алдынган болгаш чөдүн алдынып турар.

Оң түндөсүндө ССРЭ болгаш улус демократияныиң чурттары калтышпас төс чүс кылаан кижин ишти чөдүп ол ийи чурттар тайбынды, демократияны болгаш социализминин сыйры калтышкан лагерин болуп турар (Адыш часкаашымы). Ол чурттарынын эрге-ажыктарында ажыкы чынар туруп турар, оларын бүгү-ле чугула айтырылар талаам-биле боттарынын аразында дугуржу алымы берге эвес, оларын иммералистерин аразында ишкан берүүт мөшүнар болгаш аразынын азын демдел чаро кирбейн турар.

Совет Эвилели бүгү-илги тайбынды болгаш улус тарын иштанде тургузунган хамаарыла чөкөк оларын бүгүн эргезин болгаш национал хамаарышпас чоруктун принциптеринге дөп болбастык херезин камгалап турар болганы-биле Совет күрүндө даштыкы политикамы өскө улустарын, улау болгаш бичин өскө күрүндөсүн деткичкен ол турар.

Чижээ, бодунуң даштыкы политикамы Совет Эвилели керезе анда үндөсүндө келген болгаш ам бүгү делегейге алжож найыралдыг деткичкен тылган, күрүндөгү аразында тайбын кады ажылажыкынын беш принциптерин (кожа-хөлбө догулаанынын, илтига херестеринге холгаарышпас, халыкымын болгаш оң-даа өскө) Индия азы Бирма Кыдат Улус Республика-биле кады чарлааны ССРЭ чедир үнелейн барып шыдаас.

Ам 1954 чылдык ийи 28-теги ийи-кыдат декларацияда тургузунган ол тайбынны инайттыктыг принциптер бүгү улауларга тайбынны деткичкен болгаш быжылааларынын херезин чүтө ийи платформа болуп шыдаас чүтө деп бүгү чурттарынын чөкүлөлдөрүн болгаш парламенттеринден айтырар эргезок бис. (Адыш часкаашымы).

Совет Эвилелиниң тайбынга инайттыктыг политикамын хөй сангы болгаш идеология өндүктөрү капиталисттиг лагеринин чурттарында база бар.

Бистин өндүктөрүн быжылаары ол деп чүвени билер силер.

Ол дөргө хамыктын мурунда каа-даа дайыны күрөй турар болгаш улустар аразында тайбынны быжылаары дөш дайын кыскаашыкына улау илгелдиг демократиянын саны хурааңдыгы чайгыш чөк өңү турар ажыкын аям-дулма. Мынаажы-илги таарымчалык база Совет Эвилелиниң тайбынга инайттыктыг политикамы найыралдыг деткичкен берүүтүп келген болгаш көрүштүр турар, дайын озарга чөвүлө-хилгелчтен болгаш адарал-түрөлдөдөн өскө чүтү-даа бербес-де болгай. Социалисттиг лагерин орачок мынага турар хоорайларда болгаш суурларга чилчү бүгү кооператив херезин шиптоон аягылар белек килриштар тайбын талаамдыкынын шиптоонканы өңү турар, мынчанга бүгү совет кижилер тайбын дөш, күрүндөгү аразында таарымчалыг харылааларын көгүлдөсүн дөш ол шиптоонканы ботту чедикши күрүндөгү өңүрү турар.

АКШ-тың болгаш америка даштыкы политикаг угламышыкынын эдерең чурттарынын даштыкы политикамы калдыкка дөргө, ол база хөй-хөй таварылааларда улаулашыкы болуп турар.

Совет Эвилели өскө чурттар-биле садым харылааларын калбарып дөш база улустар аразында садымды көгүлдөсүн дөш турган турга, АКШ-тың чыгыркы бөдүктөрү ССРЭ-ге болгаш өскө-да демократтыг күрүндөгү хамаарыштыр шуут дуурамышпас угламышыкынын тулу турар.

Совет даштыкы садымны шиптиркен, Кыдаттың өскө күрүндөгү экономикаг харылааларын үсө кирер, АКШ-тан хамаарыламы байлаады турар күрүндөгү демократтыг чурттарынын садымдыкынын шиптоонканы, а бир эвес болулар чүтө болза, бийи тулар дөш Каттышкан Штаттарда чүтү-ле бөдөл тышпай турар дээр.

Ол соруга-биле АКШ-тың чааза болгаш конгресс сөөлү чылдарын дугузууда хөй-хөй аям-дулма хоюлуларын болгаш докталаарын үндөгөн. АКШ-тың сенаторлары болгаш министрлерин диниңгыр эвес күрүндөгү улау кызыныннын аям-дулма чугулааларына-даа кылдыр калбарып. Калдыг-бир америка, чили, англа, даян, барынтерман азы итали бизнесмен даштыкы рынокка үндүрү дөш бүрдөгү бөдүлү баранын Совет Эвилели азы Болгарияга, Кыдатка азы Венгрияга, хай бооп, садимтарына дөш ол-да соруга-биле хөй-хөй аям-дулма америка хайдарыкты конститерин туртусунал алган. Оң-биле кады Каттышкан Штаттар ийишкынын болгаш шуут алдыашыкынын мынды арга кемчелерин ажылап турар, оң ужурунда хөй-хөй улустар эдерең болгаш чижел садимдыкылар болгаш сүрткелер болгаш өскө чурттар-биле садымны көгүлдөсүн көрүп турар.

Мынаажык садимдын соругаларын ол чорук чөдүн албас деп чүвени Каттышкан Штаттарда мынаажы чедир байбей турары чиктиг дур.

ССРЭ-ге болгаш улус демократияныиң чурттарына улау америка арге-ажыктарынын чоруду турар бүгү-ле шиптоонканы болгаш ийи хөй көрүшкүндө кемчелерин туржож капиталисттиг чурттар-биле ол чурттарынын даштыкы садым үстүндө шыдаван. Оң англа, ол агресии политика демократтыг лагеринин чурттарынын аразында экономикаг харылааларын дүргөн темпиг хөкүлүгүнө чедирген. А ол чорук бодунуң эдереңде демократтыг күрүндөгү аразында экономикаг-даа, политиктиг-даа харылааларын быжылаарына илгич берген.

ССРЭ-ниң даштыкы садымга бердөжканыны тургузар дээр чүтө өңө хандышкан кижилерин аразында чамдык америка ажылажыкы бистин чуртувусуна улау аям-ажыкынын дайын сөөлдөгү катан туртузушкуну саздаарын корлап турганар. Олар Совет Эвилели бодунуң дайын тургузулган экономикамын катан тургузуларына си чынар шөгөлөр боор деп болуп турганар. Мынаажы Дөш Советтин бо сессиямы бүгүнө бидекил чүтөлажыкы турары оларын кайм хире бузар чүтө алдыканын база дагы көрүсөй турар деп бемичам.

Оң чүтө чангыс тодаргай чижел көргүзөй. 1955 чылдык күрүне бидекил-даа, улус аям-ажыкы планы-даа чедикшилик күсөлдөрүн дөргөнө бистин иштанде кылдаа, чигилишкын чөк. Бо чылдык улус аям-ажыкынын планын күсөлдөк, бистин улустарга бистин чуртувусуна улаулар бугураагынын дайын турпундагы дилемма үн ажыг катан ажа бөрү мынды кемчөөлдөрү чөдүн алдыр. (Адыш часкаашымы).

(Төмүзү 4-кү арында).

ССРЭ-НИН ДЭЭДИ СОВЕДИНИН ИЙГИ СЕССИЯЗЫ

Депутат В. М. МОЛОТОВТУН илеткелинин төнчүзү

Коммунисттик партиянын болгаш Совет чакыткы сөөлгү үеиндиге шундоо хулаас алган шийтпирлеринге үндөлдөшөм ам кезде ажыл-агыйнын талазы-биле, колхоз болгаш совхоз туудушкунунун талазы-биле чаа, аян-дза туруп бээр бөөн көдүрүшкүчүлүк чедирер ужурагунундиге ажыл калбарып турар деп чүвени аана неметтер. Ол талазы-биле тургустунган чаа болгаш чогуу-на хандыкшымадыг сорулгалар Совет бүртүнениң улам ынайгы улуг күжениши-киннерин негей бээр. Иччалажок ол эң чутула сорулгаларын ботандырырынга бүгү улуг совет улус чогуу дөткөмчөвн көргүзөр дээриниң дугайын чугаалаваска

IV. АКШ-тың агресси политиказы — тайбынга кыжанышынын

Бир эвес экономика талазы-биле америк «күштүгү» политиказы улустар аразынын садымга аням-бүрү хевириниң шийткештиги-нарынга болгаш кылай көрүшкүчүлүк хем-чедирине чедирип турар болза, ол шериг-политика талазы-биле аням-бүрү хевириниң шериг-политиктиг болактыры болгаш агресси бөлүгжештиги-нарынга тургузарындан кол илеретинип турар.

Бо талазы-биле кол чер болза АКШ-тың камгаламы-биле америкалик бөлүктү тургусканын Совет-атлантика бөлүгжештиги-нарынга ошол-ош турары билдирер болгай. Ийне: Американың Каттышкан Штаттары, Англия, Франция, Италия, Канада, Бельгия, Голландия, Люксембург, Дания, Норвегия, Исландия, Португалия, Греция, Турция кирип турар. Ош ангыда база-ла АКШ-тың камгаламы-биле тургустунган эске-даа шериг-политиктиг бөлүгжештиги-нарынга база туруп турар.

Олардан сөөлгү даш чыдарынын иштинде кандыг-бир керээзери-биле болгаш дугуржулгалар-биле тургустунган дараазындагы бөлүгжештиги-нарынга адал болур: АКШ-тың, Австралиянык болгаш Чаа Зеландиянык аразында керээ; АКШ-тың болгаш Япониянык аразында керээ; Мунуу-Чөөн Азияга хамаарыштыг керээ (СЕАТО); АКШ-тың болгаш буураан Чан Кай-шияң аразында керээ (НАТО); АКШ-тың болгаш Мунуу Кореяда дөткөмчөвн чыгарып берген аразында керээ; АКШ-тың, Франциянык, Бразилиянык, Вьетнамнык, Лаостун болгаш Камбоджанык аразында дугуржулга. Кыдат улустун көөр хөөн чогу Тайваньда Чан Кай-шияң бөлүкчү, Мунуу Кореяда Ли Сын Манниң фашисттик бөлүгжештиги-нарынга, вьетнам улустун ойтуу шаап турары Бао Дайны кандыг-бир чүве-биле деткири сорулгалыг АКШ-тың индиг керээзери-биле болгаш дугуржулгаларынын кандыг ужуруу-тувалык оон-биле калы кичи бурзунуңе билдирер.

АКШ-тың камгаламы-биле тургустунуп турар бөлүгжештиги-нарында ол-ла бөлүктөгү Турциянык болгаш Пакистаның аразында чооктагы чаа дугуржулгалык, а ол иш-каш Турциянык болгаш Ирактың аразында ам белететинип турар дугуржулгалык база кирип болур.

Париж дугуржулгалары Совет-атлантика бөлүктүң шалдыгы колхозы болур ужурагун барыш-европейж шериг өлкөсүн тургузарын көрүп турар. Барыш-европейж шериг өлкөсүн Франция, Англия, Италия, Голландия, Бельгия, Голландия болгаш Люксембургтан ангыда Барыш-Германияны база кирип турар. Ол шериг өлкөсүн дугайында үстүндө чугааланган чүгө кандыг-бир чүве немериниң өргөжөк чутуламы чоң.

Турциянык, Грециянык болгаш Югославиянык аразында керээ оң киркичи-нарында чүгө ийиле Совет-атлантика бөлүктүн көргүчү-нарынга болуп, а ушуну — Югославия — ол блокка кирип турар болганы-биле мырышты оша байлаада туруп турар. Иччалажок бо талазы-биле болгаш улустар чогуу оварымчаны болгаш ичкөнгөйни илеретпей барып шыдаас.

Каттышкан Штаттарың Европада тургузуп турар шериг болактыры болгаш бөлүгжештиги-нарынга Совет Эвелелинге болгаш улус демократиянык чурттарыга алымындан удуу улаганга, а Азиядагы — Кыдат Улус Республикага болгаш оон-биле найраалдыг улустарга удуу улаганга.

Иччалажок даа керек болза болактыры болгаш бөлүгжештиги-нарынга тургузары-биле кыжыраатынмай турар.

Ам-даа ургутулуп турар чөпсөлдөшкөнүңдиге өндөрө бүдүрүшкүчүлүк аймыктың бичедир көрүп болбас. АКШ, Англия, Франция болгаш эске-даа чамык ол ишкеш чурттары шериг болактыры өстүп көрбөзүн-биле үрдүктөгү. Каттышкан Штаттарда шериг чарыкталары бүгү күрүнө бөлүктөшкөнүңдиге үштүң ийи кезе болуп турар болгаш ол-ла сорулгаларга дайын мунуңдагы чарыкталарын кыш катап ажып турар.

АКШ-тың бедик көгүздөлдөгү үлестирүүгү бүдүрүлгө-ния амы денелге колдуунда шериг чыгышлары-биле детки-нинип турар. Шериг үлестирүүгү продукцияны америк үлестирүүгү бүгү нинти продукцияны 20—25 хуузу, тонар-гайларга барык дөрттүң бир кезин болуп турар. Ийди тур-буже экономиктиг өргөжө болгаш нинти продукцияны кы-зырамышынын байланы АКШ-та өстүп турар.

Шериг чыгыштары ишкеш ийди калык эвес үндөнгө чурттуң экономиканы үр үдө тууду болгаш дээрин ми-нир өй көлгөн ийик. Ийди турбуже АКШ-тың талазында улустар аразынын салыгжышынын үрөзүнүн болуун амынганга халдар политиканы чорудуп турар, ол чорук америк үлестирүүгү көгүздөлдөгү болгаш калбарынын өй-тамында орундалып чок болуруп турар.

АКШ-тын чааза болуун чуртун «оша байдал» деп адал байлаада ам беш чыл тууду турары база-ла таварыга эвес. Ол байдал Турциянык демократтыг партиянык чазаның үеинде өргөзөл болгаш республиканың партиянык амы чазаның үеинде-даа үргүчүлөп турар.

Сөөлгү үдө миңа тургустунган дайыг бөлбөзөшкөнүң-дериниң байдалы хөөзөр артырлары-биле оон-да мыйдай бергенер. Анез-даа дайыг дугайында эвес, харын атомуг дайыны бөлбөзөшкөнүңдиге дугайында чүд-бүрү чугааларың каржы дамания солунарда болгаш радио дамчыштыг кал-барган. Ол талазы-биле хөрөмчөсүлгөн хамыктын мунуңда америк чыгыштык бөлүктөр чүктөр апар. Эрткен чыл-дык декабрьның орта үеинде Париже Совет-атлантика керээзениң киркичи-нарында атомуг дайыны бөлбөзө-риң дугайында айтырыг талазы-биле чөвүлөт хурамы оларын негелдөө-биле болуп өрткөн.

Өскөдөрнө хождун калыксызайн, даштыкы херектерин чамдык министрлер сөөлгү үдө база-ла атомуг дайыны пропагандалап турар апарганнар.

Чизээ, 1954 чылдың декабрьның 18-те Париже парла-га конференциянык Бельгиянык даштыкы херектер мини-стра Спаак эзөн мажланышынан, Совет-атлантика бөлү-гүндү чөвүлөшкөнүңдиге мунуңда хулаас алган шийтпирлер «шериг албан дугаалдыгыга чөп херектиг чүдүлү бер-ген. Олар атомуг дайында белеткен чөпсөрдөлдөгү негеп турганнар. Ол чөпсөрдөлдөгү оларга берген» деп меделеп чу-гаалаан. Оон-биле калы дипломаттыг дылга туманымчак чугааны кылдышкан. Спаак ол ишкеш атомуг чөпсөкти ажыгжыларың гипотезасы» дээр чүдүлдү талазы-биле чөвө чугаалап, мичангеш мича деп чыпшылап меделеген: «Шуут шийтпир болгаш оң хулаас алыры (өскөзөр чугаа-ларга, атомуг чөпсөкти ажыгжыларың дугайында

безин ол сорулгаларың амы бижыккан колхозтор болгаш совхозтор күш чедир шийтпир деп чөвө мырышты ийден. (Үргүчүлөлдөгү адыш часкаашыны).

Салгы харылаалары кандыгы дээр, бистер улустар аразыңа таарымчак салдым көгүздөгү дээр база калык экономиктиг калыгжыдыктыга дээр тургустунуп бис деп чүвени билди алдынар. Бир эвес капиталисттик болгаш со-циалисттик системаларың аразыңа экономика талазы-биле ая-сеткилдиг чарыш негээр болза ийде багай чүдө ийчак? ХХ чүдө орта үеинде оон дээр эске чүд-лаа бе-дан тывары чөп-ле болду бе. (Адыш часкаашыны).

шиятпирин хулаас алыры) ажык кылдыр чарыктын ший-датимасы. Ол эң чутула шериг чакыды-дыр».

Сөөлгү үдө атомуг дайыны Спаак-даа, Даллес-даа, а оон ийди чүдө америк генералдар Рэдфорд, Грентер, Сти-венсон эвес, харын чучурудуң ангыды фельдмаршал Мон-гомери безин пропагандалап кирипкен. (Залда шимзэн үн-гөн).

Олар оон-биле атомуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыгжыларың дугайында АКШ-тың күрүнө ажыгжычы-ларың чөккө чаа төлөвилдери болгаш чугаалары калбас хөй-нитиниң кичкөнгөй чарыктырыңа хөрөгелти-ген дээрин чугаалавасайн дугар ири бе.

Бир эвес мунуң анымың даа болашканында шийниң бич-тинда бол улуг бар апарса, оон-биле америк даштыкы политикага ийи дакыр богалар таварыштынар. Бирөөдө, ийди төргүлүт ийи чүдө улаанышкың улустарың чазак-тарга бүзүрлөп сулардып дээр дугайың, база ийде, атом-уг дайың талазы-биле амы үдөргө чамдык суртал негеп-редикчилер улустар дайының чаа кол көм-буруулаары-ның кандидаттары кылдыр ам безин көрүп каар дээр дугай-ың утпаза чогуру. (Адыш часкаашыны).

Бо бүгү чүдүлөр, а тодардыкта: улустар аразынын сал-дыгжышының Каттышкан Штаттарың тургустаны хөй саныг моондуктар-даа, агресси шериг болактыры-даа, эске күрүлөриң дөткөмчөвн тургустунуп турар хөй саныг шериг базалары-даа, чөпсөлдөшкөнүң өндөрө бүдү-рериг-даа, атомуг дайының кыжаның-даа — шуңу каттыш-кан Каттышкан Штаттар болгаш күрүлөриң америк бөлү-гжештиги Совет Эвелелинге, Кыдат Улус Республи-кага болгаш улус демократиянык чурттарыга удуула-ган «күштүгү» политиканы чорудуп турар дээрин көргү-зөриңе таарымчак чүдүлөр болур. Бо бүгү болза, «күш-түң туружулган» политика-биле, тодаргай чугаалаарга, базымшының болгаш кыжанышының политика-биле кандыг бир кижилерин көргүлөриң, каныг бир кижилерин сүргөдиринге таарымчак чүдүлөр болур. Иччалажок ол бүгү шийжышының политика америк улустун бодуна экин эргир аар үүрге болуп турар болгаш боттарынын даштыкы политика талазы-биле тургустары бижылаарыга Американың Каттышкан Штаттарыга чү-нү-даа бербиң турар.

АКШ-тың агресси бөлүктөрү база катап сотка олурган-нар. Чөккө чаа-ла олар атомуг чөпсөк талазы-биле моно-полия чугаажок оларга деп болуп турганнар. Дайыг сөөлгү-дө баштайгы чыдары оларын чүвени эң ханды көрөриң безин атомуг чөпсөкти бүдүреринге Совет Эвелелинге бети дээр-ле 10—15 чылдар негетинер деп, а оларын хөй кези оон дык ур үе негетинер деп санап турганнар. Иччал-ажок ол эвес өргөмчөвн инженер болгаш техниктер ба-за алаа дөт хамаарыштыг турган бүгү кижилер Совет күрүнениң калчараада аажок улуг аргаларың дугайың херечилеп турар шак ийди түндөлдөгү кыска хуусаалар-да чедип алпаныр. Водороттуг чөпсөкти бүдүреринге совет кижилер хождун калганарың байдалыңа Совет Эвелели эвес, а Американың Каттышкан Штаттары тавар-шыканы көргүскөн шак ийди чедипки-нарың чедип алпаныр, — чүвени байдалың ийди болгаш-дыр. (Димит-тиг, үр адыш часкаашыны).

АКШ-тың амы даштыкы политика болуун төрөз чуртунда безин найраалдыг деткичөвн ыракта-ла албайн турар.

Ам америк конгрессте республиканың партиянык талазы-нда хөй кезе чок. Эрткен чылда күсүк сонгудаларың сон-ла америк парламенттик келжүңериниң хөй кези де-мократтыг партияга ошаап турар. АКШ-тың демократтыг партиянык эң суралгы ажыгжычы, 1952 чылдың конгрессуларының үеинде президентиниң алдында де-мократтыг партиянык кандидат турган Стивенсонун чу-галарың моон-биле хождун чугаалаа шаптык болбас боор. Америк парламенттик диниң азыраа алдыга, 1954 чыл-дык сентябрь 8-те демократтыг партиянык бир хурамыңа Стивенсонун чугаазы бо-дур:

«Чамдыкта бистин политикамы, — билдирер чугаа-ларың болгаш даштыкы хөй хандыкшыдыг политикамы ол-ла ажык меделгелдеринде болгаш дөткөмчөвн ийди амы берге; бис болза Даллес чугаалап кааптар, а Ноулэнд кал-чаарап-ла үнө дөткөмчөвн үндөлдөгү политикамы, чүд-лаа болбас база чүд-лаа чөвө чөпсөк политикамы чорудуп турардыг бис дээрин мен доктааттым, «Хосталга», «Чан Кай-шияң хөдөмчөвн хөдөмчөвн хөдөмчөвн хөдөмчөвн», «Инцидентаны чаалап алыры», камгалап айтыры-ларыңа «чаа өрткөдө», «улустарың хөдөмчөвн харын согушкуну» болгаш сөткөл хандыктырың турар оон-даа эске дидим амыларың шуңуңуң сактың тур боор силер. Олар бистин алар-хүндүстү болгаш саядырдыкты сулар-дың, эдеркип алган дөткөмчөвн чаштың чашың каар турар-лар (каты), Вашингтонда өг-бүлөң чөп-чүм-кыжыңың чаржымың кылдыр көстүп турары бистин өндөлдөгү ийди-тиң ундарың хандыктырың турар дээрин көөрү дык-ла калдыкчы-дыр. Иччалажок оон-ла дык хура болушкуну болза, күрүнө департаментини дүртөктөгү мунуңура ол иш-каштыр; бистин даштыкы-биле харылааларымы «хилиң-чек-човулаң-биле өл көрүңү» үдө өргөзөл деп меделгел-ш күрүнө секретары Даллес чиланиң чок шын чугаалаан. Ич-чалажок бүгү багай чүдө чүд дээр, «чугаалакышың-нар» деп сөс «өскөриң чөп» деп сөс-биле дөмөй утка-лыг алпаныр чөпсөктөгү үндөлдөгү бөлүкчөвн болуп турар». (Залда шимзэн).

Президентке чөккө чаа депшиңип турган кандидат иш-каш ийде чүвениң ужурун билди турар шак ийди кижиниң талазында америк даштыкы политикамы мунчар көрүп турары кичкөнгөй салгы дег чүд болуп-тур. Ол үнө-лөшкөн алаа шуут хамаарыштыг бооп турар кижилерин меделгелге база калыг-бир хөмчөз-биле четкен болза, ба-гай эвес-ле болуп ийик. (Каты, адыш часкаашыны).

Иччалажок АКШ-тың даштыкы политикамы ыңчаар үнөлөп көргөн бар турар чөрдөлдөгү болгаш бо талазы-биле херектеринг херек кырында тургустунган байдалары ыракта долу өзгөз-биле илеретип турар деп чугаалаа чо-гуур.

Шынап-ла, социализмниң болгаш демократиянык лагерди боудуң политикагы сорулгаларың чамдык-сайы-биле болгаш амычак чөвөрүң аразында интернационалдыг удуу найраалы-биле бижып болуп турда, империализмниң лагерди даштыкы-даа, иштин-даа чөрдөлдөгү-биле туугу-

лажып турар. Бо бүгү даштыкы политика талазында база чылаш чок саядыр чедирер.

Бо дугайың хөй-хөй кичектерден бүзүрөп болур. Фактылар бо-дур.

Женева чөвүлөт хурамын сактып көрүңер. Совет-атланти-ка бөлүгүндө үш дугаар өшкөшкү, чүд дээр АКШ, Индия-Кыдатка тайбыны катап тургузарың дугайыңда дугу-жулгага ат салыксызайн барган болза-даа, ол айтырыңды талазы-биле дугуржулган Франциянык, Англиянык, Кыдат-тык болгаш ССРЭ-ниң аразында чедип алыры ол чөвүлөт хуралга чедип алдыңар. Оон соонда Манилага болган кон-ференцияга АКШ-тың, Франциянык болгаш Англиянык тө-лөкчөлдөр боттарынын аразында кандыг бир хөмчөз-би-ле дугурап алганы шың-на. Бо таварыштыга Франция бол-гаш Англия АКШ-ка калтыга берген болгаш Женева чөвүлөт хурамың оларын боттарының аразында кандыг бир хөмчөз-би-ле алган шийтпирлеринге чамдык байдаларың талазы-биле удуулаан бергенер. Иччалажок бо чорук бирде бир, бирде эске хевирге, бирде улуг бирде биче күш-биле өстүп каар турар дык хөй чөрдөлдөгү империалисттик лагерде бар болуп турарың дугайың чугаалавайн турар бе, мичаң. Иччалажок, Манилага болган конференцияга АКШ-тың че-дип алганы «чедимшия» болур кирелг чөвө тууражок, Женева чөвүлөт хурамының политикагы түндөлдөгү бодуңуң ужурудузымың талазы-биле Манила конференциянык чөвөңгү түндөлдөгү деткичөвн дээрин тодаргай эвес бе, мичаң.

Чизин, 1952 чылдың майда, АКШ-тың болгаш Англия-нык албашкыны-биле Барыш-европаның ады күрүнө-лөргө «Европаның камгалап ийилежигеши» дээр ийиле-жигени тургузарың дугайыңда көргөзө ат салганыр. Иччалажок 1954 чылдың августта Франция парламент ол керөөни хулаас албайн барган болгаш «Европаның камга-лап ийилежигеши» тургузарың планыңды чарып ужура таварышкан. Ол керээ француз парламентке буурап дүшкөн, чүд дээр француз улустун тура-соруу-биле француз чакыткы бодолуларың аразында дык улуг кар-жышыңар илереп келген турган. Чижекке алган ол фактыны калчар үдөзгө чогуруңа? «Европаның камга-лап ийилежигеши» буурап дүшкөн импери-алисттик лагерде ханы чөрдөлдөгү ужуру болур деп чугаалаарың бүгү үнөшкөнүң бар-дыр. Эске талазында, ол болза америк даштыкы политикамың агресси ула-нышкының аштырмышыңың бирээни болур дээр-ин хулаас көрбөй барып болбас.

Оон соонда 1954 чылдың сентябрь 23-те Париж дугу-ружулгалары дээр дугуржулгаларга ат салдыңар, ол болза, Барыш-Германияны катап чөпсөлдөргөн ийди улаада кы-лар дээр орадажышың болуп турар. Херек түндөлдөгү эки чоруп орган ишкеш болган база Европаның эзөн хөй күрүлөриң болгаш АКШ-тың чазактары герман мажланы-тың катап тургузарың талазы-биле боттарының пла-ның чорударыңа тилгелгени чедип алыры болап турган-нар. Иччалажок сөөлгү хуңдерде француз парламент база катап чамдык өргөзөл, ол чорук Париж дугуржулгалары-ның талазы-биле бөзөлдөшкөнүң тургустун болур. АКШ-тын камгаламында турар ол шериг-политиктиг бөлүктүң улаанышкыны бирээни чидеген чөрдөлдө-лөриң саядыры алаа илеретинип турар. Сөөлгү хуңдерде чазык ирештиге чедирер Францияда болушкунуңар даш-тыкы политикамы америк улаанышкының база бир аштырмышың херечилеп турар-дыр.

1952 чылдың күрүндө президент сонгудаларың үеинде Американың Каттышкан Штаттарыңа даштыкы поли-тика болушкунуңар кандыг саядырың болганын көрү-ңө-даан.

V. Тайбыңы камгалаары — бистин кол сорулгавыс

Бизим тайбың талазакчалары — бистеринг биле бистин дайыштарымың аразы ханы чога алпанып турар.

Бистин дайыштарымыс бөчөпсөкти өндөрө бүдүрүп ту-рарар. Олар боттарының политикагы лагерин бижылаарың хордаан ош кылып турарлар, а херек кырында оларын өлкөсүңгө болгаш политикагы тургустарың чылаш чок кошкандыгы болгаш үзөргө ол чедирер.

Боо-чөпсөлдөшкөнүң өндөрө бүдүреринге улус Со-вет Эвелели бодуңуң тайбыңа ынакшыдыг политикамы болгаш чөпсөлдөшкөнүң кызыларың база атомуг болгаш массалыг улаанышкының эске калдыг-ла чөпсөк-терин хөрүрү дээр ажыктыг бүгү дөткөй контролон туу-гусаш, бүгү чөпсөлдөшкөнүң дык кызылар дугайында база атомуг чөпсөкти чугаа чөккө хөрүрү ду-гайында болуңуң саналарың ийди үндүрүп турар.

Бистин дайыштарымыс чаа дайың херекти ажык-биле чорудуп турар болгаш сөөлгү үдө шууг-ла атомуг дайы-ны белеткөрүңгө өргөжөк чугулааның долганар пропаган-да шуугаанымың калбарган. Иччалажок олар чүдө калбас улус массалар эвес, харын бай шыдадыг антыларың калык бөдөлүгү келтирер безин буруу шаап турар ол агресси политикамы деткир чорукту боттарының улустарыңдан безин кажан-да чедип албастар. Бодуңуң политикамың ийди улаанышкының олар чүдө бодуңуң чуртуңа «бол-гаш даштыкыга бодуңуң бунуңуңа бөксөрткөн күрүнө ажыгжычыларың иштинде чамдык экин эргир алгың чүдүрүшкү кижилерин дамчыштыр чедип ал болулар.

Совет Эвелели атомуг айтырыг талазы-биле база-ла уду-раанышкык туруштук болуп турар.

Атомуг чөпсөкти ажыгжылардан ойталаар дугайында болгаш атомуг энергияны шууг-ла тайбың сорулгаларга ажыгжылар дугайында сонгарың болбас дугуржулга чарар деп Американың Каттышкан Штаттарыңа чаалап Совет чазык шаг-ла-ла саналган. Бүгү чурттарга атомуг чөпсөк-тин курлавыларың чок кылган турун, атомуг дайыны кажан-да болуурамыңа бүгү дөткөй улустарың бүзү-релг болуңуң дөт Тайбының Бүгү-дөткөй Чөвүлөшкөнүң чөккө чаа саналарың Совет Эвелели база-ла бүгү белең-биле деткип турар. Чөгүмчөвн мичангаш Совет Эвелели атомуг энергияны тайбың сорулгаларга ажыгжылар талазы-биле бүгү дөткөй конференцияны чамдыктырыңа ийди белеңи болгаш ийденер илеретип турар. Атомуг чөпсөк-ти бүдүреринге эвес, а атомуг энергияны тайбың сорулга-ларга ажыгжыларың хөрөгө чаржырың Каттышкан Штат-тарга саналап турар бис. (Адыш часкаашыны).

Бистин дайыштарымыс «күштүгү туруштарыңа» поли-тикаяны дугайында алгырың турарлар. Олар кызыкты-нык оон-биле сүрдөңип турарлар. Олар кошкоп керилг болгаш туруш чок кижилерге кошкоп, кыжаныларже, көргүдүшкүнүңө кирип турарлар.

Кызыр совет улуска хамаарыштың ийди ойтук чок ар-галарже кирип турар болур олар чөпсөк чызып турары ол деп Совет чазык санап турар. Бир эвес ужура таварыш кел-зе — бистер боттарымыс дээр тургустунуп шылар бис деп чүвени олар билди алыр ужураутар. (Үргүчүлөлдөгү адыш час-каашыны).

ССРЭ биле АКШ-тың аразында күштеринг деңгээлиң байлааны ам шуут тодаратынаны билер өй көлгөн. Бир эвес Совет Эвелели оон бүгү кичи күштеринде, оон

Иччалажок президент сонгудаларыңа республиканың партия, улус демократиянык чурттарыңа хамаарыштыр «хөдөмчөвн» политикамы деп адал турар политикамы бүзүрө чок үн-биле деткип турган, тылыны билдирер. Ол «хөдөмчөвн» политикамы республиканың демократтыг партиянык политикамы эзөн удуулаанышкыны турган, демократтыг партиянык хөй шуугулаа «ичкөңгөй туугуларың» политикамы дээр билдирер хөрөгөлдөгү даштыкы политикамы шуугуңуң чорудуп турган, ол ийи аштыктыг шуугуларың талазы-биле ол партияларың кызыңа-да бар турган.

Иччалажок, сонгудаларың чүдө шуугу чарында республиканың партиянык кандидаты Эбенхауэр Кореяда дайыны сонсаларың алаан деп чүвени уттуп болбас, ол дайың Американың Каттышкан Штаттары эргөчөвн турган Турцияны демократтыг партияга чыгар.

Бо байдал колдууна-ла президент сонгудаларыңың түг-нөш шийтпир.

Президент сонгудаларыңа демократтың аштырмы-шыны демократ хөрөгөлдөгү даштыкы политикагы улаанышкыны чорудуп турганга эвес, а оларын Кореяда дайыны өскөтүшкөн дээр харысалганы оларын хулаас-биле тайбыларар херек. Эске талазында, респу-бликаның президент сонгудаларыңа даштыкы политикамың дык агресси улаанышкыны чарамы-биле эвес, а харын сыр дөткө, Кореяда агрессияны үргүлөшкөн дөткө эвес, харын чүдө Кореяда дайыны сонсалы, тайбы-ны катап тургузарың биче чаа деткип турган политикагы партия болуп турганың ужурунда тилгелгени чедип ал-ганыр.

Совет-атлантика бөлү азы эске кандыг-бир хевирге им-периалисттерин тургустун турары болактыры болгаш шериг бөлүгжештиги-нарында чөрдөлдөгү барың бистер база-ла барылаап көөр ужуругү бис. Ол бүгү бөлүгжеш-тиги-нарыңа чамдык чамдык өскөдөрүн дүргө-дөлдөгү чүдүгү күшөйлөп чамдык, харын-даа, удуулааныш-кы агымнар күшөйлөп турар. Бир эвес чамдык чурттарда ийди хевиринг удуулаанышкы чүдүлөриң аразында де-мисел чоруп турар болза, ол демисел ийди болактыры иштинде база харын оларын аразыңдан илеретинип үнүп турар.

Бо таварыштыга тайбың дээр, улустар аразында дүшкүр-лүг чорукту чыгарыларың дээр улустун демисел ший-чөпкөнүң бүгү чурттарга улам өргөмчөвн болгаш ийде-көйлөп калбарган тууду-на, ол чамдыкы-нарыңа, кыжыңа бүгү дөткөй дүшкүрүгү чорупуңуң кошколорыңа удуу-лааныг чамдыкы-нарыңа улам күштүгү, улам тургун иле-ретинге турарың бистер барылаап ужуругү бис.

Көрүстүңүң чижектер империалисттик лагерде бар бо-луп турар хөй саныг чөрдөлдөгү херектерин болгаш туугу-счурттары аразында харылааларга, а ол ишкеш ангы-ангы чазактарың политикамы болгаш чүдө ми-лионерлеринг чаа миллиардтарың күзө-соруун эвес, хары-